

[illegible]

**“Samen voor
een mooi en
duurzaam
Zuid-Holland”**

Inhoud

Voorwoord	6
Het jaar 2022 in beeld	7
1. Over de organisatie	8
Wat doen wij?	10
Hoe werken wij?	10
Doelstelling	10
Missie	11
Bureau	11
Nevenfuncties directeur	12
50-jarig bestaan	12
CO2 footprint	13
1. Circulaire economie	16
REACH stoffen	18
CO2 Smart Use	18
Servicepunt Circulaire Economie	19
Kansen voor West	20
Just Transition Fund (JFT) Groot-Rijnmond	21
TKI Agro en Food en EFMZV	21
Periodiek overleg	21
Groene Peiler Microplastics	22
3.2 Duurzame Haven	24
RKA Klimaattafel Rotterdam-Moerdijk	26
Overleg directie Havenbedrijf Rotterdam (HbR) en NMZH	26
Kennisuitwisseling Haven Industrieel Cluster (HIC)	26
Vergunningverlening en handhaving	27
Havenomgevingsfonds	28
Letters of Support	28
Vestigingsoriëntatie nieuwe bedrijven in Rotterdamse Haven	29
Energie-infrastructuur 2030-2050, relatie CES industriecluster Rotterdam-Moerdijk	29
Sustainable Industry Lab	30
Gebiedsgerichte aanpak stikstof MV2/HIC	30
Tafel van Borging	31
Natuurcompensatie Voordelta	31
Samenwerking N&M, Bellona Europa, Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en Clean Air Task Force, Bond voor Beter Leefmilieu, Bund NRW	32
Benchmark Duurzame Zeehavens	33
3.3 Duurzame Landbouw en Voedseltransitie	34
GroenBoerenplan	36
Burgerinitiatieven	36
Verdienmodellen	36
De Kortste Weg (De groenste familie van Zuid-Holland)	38
Natuurlijk Boeren: Kennis en netwerk	38

Weidevogelberaad en Aanvalsplan Grutto	39
3.4 Klimaat en Energie	40
Energieopwekking	42
Convenant realisatie windenergie Regio Rijnmond en de haven	42
Regionale Energie Strategieën	43
Ruimtelijke borging uit te werken opweklocaties	45
Procespartner uitwerkingslocaties	46
Zonnepark Kijfhoek	46
Aardgasvrije wijken	48
Nacht van de Nacht	48
3.5 Natuurlijk Kapitaal	50
Valuta voor veen	52
Platform CO2 Neutraal	52
3.6 Natuur en Landschap	54
Natuur- en Landschapsoverleg (NLO)	56
Programma Natuur - Natuurinclusief	56
PAS en Stikstof	57
Kustpact	57
(Inspraak)Water	58
Faunabeheer	59
Natuurlijke Klimaatbuffers	59
Deltaplan Biodiversiteit	60
Plan Boom	60
Natuur in de stad	62
#nietzondernatuur	62
3.7 Verkeer en Vervoer	64
CRO Rotterdam The Hague Airport (RTHA)	66
Luchthavenbesluit (LHB) Rotterdam The Hague Airport (RTHA)	66
4.0 Verantwoording en Raad van Toezicht	68
Samenstelling Raad van Toezicht	70
Taken Raad van Toezicht en frequentie vergaderingen	71
Verder op de agenda	71
Klachtenregeling	72
Auditcommissie en frequentie vergaderingen	72
Integriteitsverklaring	72
Bezoldiging Raad van Toezicht en directeur	74
Continuïteitsverklaring	74
Integriteitsbeleid	75
Meldpunt integriteit	76
Meldingen 2022	76
Nationale Postcode Loterij	76
5.0 Financiële verantwoording	78
6.0 Jaarrekening 2022	86
controleverklaring	104

Voorwoord

Het jaar 2022 in beeld

Het begin stond nog in het teken van corona. De laatste lockdown was volop gaande, maar in maart kwamen uiteindelijk alle laatste coronamaatregelen te vervallen en ging de samenleving weer open. Dit gaf ons de gelegenheid om ons 50-jarig bestaan goed te vieren. Maar het was ook de start van de oorlog in Oekraïne die het jaar 2022 verder tekende. Deze oorlog heeft niet alleen grote gevolgen voor de Oekraïne zelf, maar ook voor de toekomst van Europa en de verhoudingen met Rusland. Het bracht ook een grote stroom van Oekraïense vluchtelingen opgang richting West-Europa, onder andere richting Nederland en de internationale klimaataanpak had er onder te leiden.

Klimaatverandering kreeg in 2022 wel steeds meer aandacht in de media. De urgentie en de noodzaak om gezamenlijk te handelen wordt steeds meer gevoeld in onze samenleving. Het is een feit dat de opwarming van de aarde steeds vaker voor extreem weer zorgt. Het was het jaar met de meeste zonnestraling sinds het begin van de metingen hiervan in 1965. Met de toename van zonnestraling groeit ook de kans op steeds vaker extreme droogte in de komende jaren.

Op 21 april 2022 hebben we ons 50-jarig jubileum gevierd in One Planet, het Museon-Omniversum in Den Haag. Tijdens de bijeenkomst hebben we teruggeblikt op 50 jaar milieubeweging. Daarnaast hebben we samen met ons netwerk, vijf sprekers en drie panelleden naar de toekomst gekeken. De algemene conclusie: er blijft volop werk te verzetten voor een mooie en leefbare provincie Zuid-Holland en de NMZH is daarbij relevanter dan ooit. Alle opgaven zijn in de afgelopen decennia te traag verlopen: de energietransitie, de klimaatopgave, landbouw en voedseltransitie en omschakeling naar circulariteit, en ook het versterken van de biodiversiteit. Dit alles baart ons grote zorgen. Wij blijven, samen met ons netwerk, ons onvermoeibaar inzetten om met onze projecten en programma's bij te dragen aan een mooi en duurzaam Zuid-Holland. De vraag vanuit de samenleving naar een inzet vanuit onze organisatie wordt steeds groter. De opgaven zijn ongekend groot, het transitiepad ingewikkeld, maar het geeft bij een effectieve aanpak ook ongekende kansen voor onze samenleving. We stellen ons steeds de vraag: waar liggen onze prioriteiten, wat kunnen wij bijdragen om te versnellen, innoveren en draagvlak te creëren. Deze ruimte voor reflectie is essentieel. Hierbij vormt een jaarverslag een spiegel en ook een verantwoording naar de buitenwereld. Daarnaast maken we met dit verslag onze impact over 2022 transparant en vindt u een overzicht van veel van onze activiteiten.

Dit hadden wij natuurlijk nooit alleen kunnen doen. Iedereen die in 2022 hieraan een bijdrage heeft geleverd willen we dan ook bij deze hartelijk danken!

Ik wens u veel leesplezier.

Alex Ouwehand,
Directeur

1. Over de organisatie

De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland (NMZH) is een onafhankelijke natuur- en milieuorganisatie zonder winstoogmerk, die staat voor de belangen van natuur, milieu en landschap in de provincie Zuid-Holland. Al meer dan 50 jaar geven wij een krachtige stem aan natuur en milieu en vertalen dit in vernieuwende oplossingen en concreet handelingsperspectief. We zetten ons in op een rijke natuur, circulaire economie en klimaatpositieve samenleving om onze provincie mooi en leefbaar te houden. Wij verbinden partijen, ideeën en projecten om samen tot het beste resultaat te komen. We werken daarbij samen met ons netwerk van zo'n 250 lokale en regionale Zuid-Hollandse natuur- en milieugroepen.

De NMZH is onderdeel van de landelijke samenwerking van de Provinciale Natuur en Milieufederaties (NMF's). De gedeelde kennis en ervaring komen de resultaten op provinciaal niveau ten goede.

Wat doen wij?

De NMZH richt zich in het bijzonder op de bovenlokale ontwikkelingen rondom bijvoorbeeld mobiliteit, industrie en haven, natuur en landschap, kustontwikkeling en oppervlaktewater. Denk hierbij concreet aan bijvoorbeeld CO2-emissies en natuurinclusief

bouwen, maar ook aan zaken als herstel van biodiversiteit en het sluiten van kringlopen. Met een integrale blik zoeken wij de balans tussen economische, sociale en ecologische belangen.

Juist door samen aan oplossingen te werken vervagen tegenstellingen en ontstaan belangrijke verbindingen, netwerken en een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor maatschappelijke opgaven. Als NMZH nemen we een waardevolle kennisfunctie aan en daarmee kunnen we handelingsperspectief en ondersteuning bieden en de energieke samenleving versterken. Op deze manier kunnen wij samen met actieve inwoners en duurzame ondernemers werkelijk een verlaging van onze voetafdruk dichterbij brengen.

***Kennis en expertise
op het gebied van
milieu, duurzaamheid,
gebiedsontwikkeling en
omgevingskwaliteit.***

Hoe werken wij?

De NMZH is een proactieve teamspeler, met een uitgebreid natuur- en milieunetwerk en aangesloten organisaties. Zij voert haar missie uit in het brede maatschappelijke speelveld van bestuurders, ambtenaren, politici, andere natuur- en milieuorganisaties, inwoners, lokale groepen en bedrijven. Als NMZH spelen wij een verbindende rol bij de aanpak van de natuur- en milieupgaven in Zuid-Holland.

Samen met lokale en regionale partners agenderen we actuele milieuvraagstukken, organiseren we maatschappelijke dynamiek en ontwerpen we innovatieve, strategische projecten en programma's om duurzame ontwikkeling te versnellen. De NMZH werkt via de aangesloten organisaties met veel vrijwilligers samen en legt onderling verbindingen tussen initiatieven.

Doelstelling

Als sparringpartner en meedenker van overheden is de NMZH de ideale spreekbuis van samenwerkingspartijen. We zorgen voor een gestructureerde en gekanaliseerde inbreng van standpunten en argumenten bij onderwerpen of ontwikkelingen die bovenlokaal spelen en specifiek zijn voor het regionale en provinciale niveau. In maatschappelijke besluitvormingsprocessen brengen wij kennis en expertise in op het gebied van milieu, duurzaamheid, gebiedsontwikkeling en omgevingskwaliteit. Wij stellen ons constructief en positief kritisch op en hoogst zelden als opponent van overheden in juridische procedures. Op deze wijze dragen wij bij aan de realisatie van een duurzame provincie, waarin het voor iedereen fijn werken, wonen en leven is.

Missie

Een mooi en duurzaam Zuid-Holland! Een provincie met een rijke natuur, een schoon milieu en een gezonde leefomgeving, waar onze kinderen en kleinkinderen straks ook van kunnen genieten. Dat is waar de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland iedere dag aan werkt. Door te verbeteren, verbinden en vernieuwen bereiken we onze doelen en geven wij de kwetsbare waarden van natuur, milieu en landschap een krachtige stem.

Bureau

Het bureau van de NMZH bestaat per 31 december 2022 uit een directeur (1 fte), zeven medewerkers (5,6 fte) en een externe controller (0,2 fte).

Onderstaande personen waren op 31 december 2022 in dienst:

- Alex Ouwehand; directeur
- Bert Bakker; adviseur Duurzame Haven en Industrie
- Nienke Schuil; regisseur Ruimtelijke ordening, natuur en landschap
- Louise Bokhoven; regisseur Duurzame landbouw en Voedseltransitie tot 1 juli 2022
- Mellanie Vellekoop; communicatieadviseur tot 1 augustus 2022 daarna regisseur Duurzame landbouw en Voedseltransitie
- Jan Kastje; kwartiermaker gebiedsontwikkeling Reeuwijkse Plassen, tot 1 maart 2022
- Bart Kreulen; regisseur Natuurlijk Kapitaal
- Madeleine Braakman; regisseur Klimaat en Energie

- Judith Holwerda; communicatiespecialist vanaf 22 augustus 2022
- Jhaishri Hanoeman; secretariaat
- Germ van der Werf; controller (extern)

Binnen de formatie is nog een vacature (0,5 fte) regisseur Circulaire Economie en Duurzame Ontwikkeling. In samenspraak met de RvT van de NMZH is gekozen om deze formatie nog niet in te vullen.

Voor de salariëring volgen wij de CAO Bos en Natuur afdeling Landschappen. Voor de overige arbeidsvoorwaarden hebben wij een eigen rechtspositieregeling.

In 2022 hebben we gelegenheid kunnen geven aan Nienke Ketting, Lisa van der Klugt, Fera Overdiep, Jacey Thurston, Maaike Warnau en Kees Nellen voor hun (afstudeer)stages. De onderzoeksopdrachten gingen over Natuurlijke Klimaatbuffers, Circulaire economie, Gedeelde verantwoordelijkheid t.a.v. vergroenen, GoodFoodClub, Gedragsverandering rondom het stikstofbeleid en de Provinciale Statenverkiezingen.

Nevenfuncties directeur

Naast zijn positie als directeur van de NMZH bekleedt Alex Ouwehand de onderstaande, (on)bezoldigde, nevenfuncties. De inkomsten uit betaalde nevenfuncties komen ten goede aan de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland.

De functies zijn:

- Lid stuurgroep Just for transition (JFT) Groot Rijnmond
- Lid Sectortafel Stikstof Provincie Zuid-Holland
- Lid Beoordelingscommissie Havenomgevingsfonds
- Bestuurslid Stichting Nationale Koolstofmarkt
- Bestuurslid Platform CO2 Neutraal
- Lid Klimaattafel Rotterdam-Moerdijk
- Lid Beoordelingscommissie Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij van het Ministerie van Economische Zaken
- Lid beoordelingscommissie TKI Agro & Food
- Directeur Stichting Bespaar Lokaal
- Directeur CO2 Bank Zuid-Holland
- Lid Commissie Regionale Consultatie Rotterdam The Hague Airport
- Bestuurslid Landelijke Federatie van Natuur en Milieufederaties
- Lid Tafel van Borging Project Mainport Rotterdam/Maasvlakte 2
- Lid Comité van Toezicht Europees Regionaal Ontwikkelingsprogramma Kansen voor West II en III
- Stuurgroep Regionale Energie Strategie Midden-Holland
- Stuurgroep Regionale Energie Strategie Rotterdam- Den Haag

50-jarig bestaan

Op 19 april 2022 bestond de NMZH precies 50 jaar. Vanaf de start in 1972 is er veel gebeurd. We kijken terug op een intensieve halve eeuw, waarin we als organisatie zijn gegroeid en veel hebben bereikt. Ook hebben we moeten vaststellen dat ondanks alle inspanningen er in de afgelopen 50 jaar ook veel verloren is gegaan.

Op donderdag 21 april hebben we tijdens ons jubileumsymposium, welke werd geopend met een video van de Commissaris van de Koning Jaap Smit, teruggeblikt op 50 jaar milieubeweging.

Met Maurits Groen als dagvoorzitter hebben we samen met ons netwerk, een aantal sprekers waaronder Wouter van Dieren (Club van Rome) en een drietal panelleden waaronder Gedeputeerde Berend Potjer en de directeur van de NMZH Alex Ouwehand verder vooruitgekeken naar de volgende 50 jaar.

Het was een geslaagde bijeenkomst met de conclusie dat er volop werk te verzetten blijft voor een mooie en leefbare provincie Zuid-Holland!

CO2 footprint

De NMZH is een maatschappelijke organisatie midden in de Zuid-Hollandse samenleving. Daarbij hoort een gezonde zelfreflectie op de eigen maatschappelijke impact. Daarom zijn we 2022 begonnen met het in kaart brengen van de eigen CO2-emissies ofwel CO2-voetafdruk (over 2021): Dit is 11,6 ton CO2, exclusief de emissies van de raad van toezicht en raad van aangesloten organisaties of 13,1 ton CO2 inclusief de emissies van de raad van toezicht en raad van aangesloten organisaties. De CO2-voetafdruk wordt net als bij het GHG (GreenHouse gas) Protocol bepaald met behulp van CO2-kentallen die worden toegerekend aan specifieke activiteiten. In onze voetafdruk is gekeken naar ons gebouw, woon- werkverkeer, inkoop, afschrijvingen, afval en consumptiegoederen en eten/drinken. We realiseren ons dat 2021 door de coronapandemie een vertekend beeld geeft.

Natuurlijk hebben we als Natuur en Milieufederatie al vele stappen gezet, maar het kan beter. Het gebouw waar de NMZH is gevestigd in Den Haag wordt gehuurd bij JOVI Investments BV. Het gebouw is niet modern en energiezuinig. In het kader hiervan zijn er voorzctramen geplaatst en andere isolatiemaatregelen genomen. Daarnaast is er verder met de huurbaas in overleg gegaan over de wijze waarop het gebouw verder kan worden verduurzaamd. De NMZH maakt gebruik van groene energie die is opgewerkt door Nederlandse wind- en zonne-energie en door bos-gecompenseerd aardgas uit Noorwegen. De gebruikte hoeveelheid aardgas wordt door Greenchoice gecompenseerd met het aanplanten van bomen in grootschalige bosprojecten met de garantie dat deze bomen 60 jaar zullen blijven staan. Ondanks dat het door de NMZH gebruikte aardgas wordt gecompenseerd en de elektriciteit duurzaam is opgewekt, is het natuurlijk altijd nog beter om minder energie te verbruiken. Dit is een blijvende opgave. Woon-werkverkeer gaat zo veel mogelijk op de (elektrische) fiets, met het openbaar vervoer of in elektrische en energiezuinige auto's (opgeladen met groene stroom van de eigen zonnepanelen op het dak van onze werknemers). Toch was in 2021 de CO2-voetafdruk van de NMZH zonder raad van toezicht en zonder raad van aangesloten organisaties 11,6 ton CO2, waarvan 56% woon-werkverkeer was en 32% afschrijvingen.

Activiteiten

1. Circulaire economie

A black and white photograph of a butterfly perched on a plant with small, spiky flowers. The butterfly is positioned in the upper right quadrant of the image, facing left. The plant's stems and leaves are visible in the foreground and background, creating a natural, textured backdrop.

Zuid-Holland staat nog voor grote opgaven op weg naar een circulaire en klimaatneutraal samenleving. In deze transitie is Tata Steel (Ijmuiden Noord-Holland) samen met het Haven Industrieel Complex Rotterdam verantwoordelijk voor een kwart van de Nederlandse uitstoot van broeikasgassen. De provincie Zuid-Holland wil in 2050 100% circulair zijn en heeft hiervoor beleid ontwikkeld. Maar dit doel kunnen wij alleen bereiken als veel partijen hierbij samenwerken.

Vanuit onze doelstelling als onafhankelijke en kritisch meedenkende partner, hebben wij ook in 2022 private en publieke partijen geholpen, geadviseerd en gestimuleerd om te komen tot de gewenste inzet en de benodigde investeringen bij de verduurzaming, richting klimaatneutraal en circulair produceren.

REACH stoffen

In Nederland gebruikt vooral de chemische industrie veel stoffen die niet of nauwelijks afbreekbaar zijn. Dit zijn stoffen die zijn gecategoriseerd in de Europese REACH verordening. Deze kunnen op basis van een vergunning gewoon gebruikt worden en ook geloosd op het oppervlaktewater en in de lucht. Deze zogenaamde PFAS-stoffen stellen ons voor veel hoofdbrekens en de manier waarop we hiermee omgaan betekent ook dat wij ons beetje bij beetje, jaar in jaar uit aan het vergiftigen zijn. Bijvoorbeeld omdat ze kankerverwekkend zijn, het DNA beschadigen, de voortplanting belemmeren, de hormoonhuishouding verstoren of zich in de voedselketen ophopen doordat de stoffen nauwelijks afbreken in het milieu. Het is een grote uitdaging om van deze stoffen af te komen en ze te vervangen door duurzame en circulaire stoffen. Ook in 2022 hebben wij gewerkt aan het hoger op de agenda krijgen van de impact van PFAS-stoffen op mens en natuur en hebben wij een inzet geleverd in de volgende overleggen en commissies:

- Community of Practice Plastic Zuid-Holland
- Plastic Pact Nederland, hierin vertegenwoordigd de NMZH de 12 Natuur- en milieufederaties
- Klankbordgroep ZZS Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
- Stakeholderoverleg PFAS Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
- DGMI Stakeholdersoverleg Microplasticvezels uit kleding
- Innovatie aanpak Duurzame Verpakkingen Glastuinbouw
- Periodiek overleg DGMI

Daarnaast volgen wij de vergunningverlening van bedrijven die PFAS-stoffen verwerken op de voet en vragen wij voortdurend aandacht voor een betere vergunningverlening, toezicht en handhaving. Bij PFAS-stoffen waarvan wij niet precies de effecten weten, ook voor de langere termijn, moet zoals Europees is voorgeschreven het voorzorgsbeginsel sneller en beter worden toegepast. Wij maken ons grote zorgen over het ongebreidelde gebruik van de PFAS-stoffen in Zuid-Holland.

We hebben hard gewerkt aan het hoger op de agenda krijgen van de impact van PFAS-stoffen op mens en natuur.

CO2 Smart Use

De NMZH is al vanaf 2017 nauw betrokken bij de ontwikkeling van Carbon Capture Utilization (CCU). Eerst bij de uitvoer van de haalbaarheidsstudie voor het CO2 Smart Grid West Nederland. Na afronding van deze studie kreeg het een vervolg met het project CO2 Smart Use. Vanuit dit project is door de NMZH meegewerkt aan de bouw van een CCU-database. Op basis van een short- en longlist worden zo interessante cases en koppelingen zichtbaar gemaakt. Ook vanuit het Klimaatakkoord zijn hierbij belangrijke aanknopingspunten. Samen met de projectpartners wordt een gezamenlijke lobby gevoerd om CCU hoger op de politiek-bestuurlijke agenda te krijgen. Ook wordt een vergaande samenwerking gezocht met CO2 Value

Europe. Parallel aan deze lobby werken partners binnen CO2 Smart Use aan hun eigen projectontwikkeling (uitrol OCAP-netwerk, afvang Tata Steel, AEB Amsterdam en AVR Rotterdam, aanleg CCU(S) infra Rotterdamse en Amsterdamse regio en de CO2 afvang AVR Duiven). Inmiddels is het project CO2 Smart Use afgerond en blijven wij vanuit dit opgebouwd netwerk werken aan het versnellen van de valorisatie op toepassing van afgevangen CO2 als grondstof. Ook in 2022 heeft de NMZH een bijdrage geleverd aan de verdere ontwikkeling van CCU en het wegnemen van belemmeringen die de verdere ontwikkeling remmen of de uitvoering van projecten nadelig beïnvloeden. De NMZH vertegenwoordigt bij deze inzet tevens de Natuur en Milieufederatie Noord-Holland.

Servicepunt Circulaire Economie

Op veel plekken in Nederland wordt hard gewerkt aan het ontwikkelen van circulaire bedrijfsconcepten, circulaire aanbestedingen van overheden en het betrekken van kennisinstellingen zoals universiteiten bij grote transitievraagstukken. De transitie naar een veilige en duurzame circulaire economie moet met de hele samenleving worden gemaakt. Dat is geen eenvoudige opgave. Om die samenwerking makkelijker te maken, ontwikkelde de NMZH samen met de elf andere provinciale Natuur- en Milieufederaties het Servicepunt Circulair, een platform voor iedereen die met circulaire economie aan de slag wil. Het Servicepunt is een verzamelplek van verhalen en voorbeelden uit het hele land. Daarnaast vind je er beschikbare circulaire producten en diensten voor consumenten en bedrijven én een overzicht van acties die je zelf al kunt nemen. Door de unieke rol van de Natuur en Milieufederaties zijn we in staat om de circulaire economie op lokaal, regionaal en landelijk niveau te versnellen. Meer informatie kan je vinden op servicepunt-circulair.nl

In 2022 hebben wij een onderzoek gedaan naar circulariteit in de gemeente Den Haag met betrekking tot de gemeentelijke inkoop en de mate waarin installateurs en aannemers circulair werken bij de uitvoering van hun werkzaamheden in de stad. Hieruit blijkt dat zowel het inkoopbeleid van de gemeente als de inzet van installateurs en aannemers nog niet voldoende is ingespeeld op wat nodig is. Vanaf 2023 willen we met een gerichte aanpak de uitkomsten van dit onderzoek agenderen en dit met de betrokken bedrijven en met gemeente Den Haag gaan bespreken. Ook zullen wij daarbij Techniek NL, BNL en Onderhoud NL betrekken. Meer aandacht voor circulariteit gaat ook effect hebben op de stikstofdepositie uit de stad op onder andere het Westduinpark. Met Den Haag als voorbeeld gaan wij kijken in welke mate een aanpak ontwikkeld kan worden voor de andere Zuid-Hollandse steden.

Kansen voor West

De NMZH is lid van het Comité van Toezicht (CvT) Kansen voor West, (vanaf het 3e programma Monitoringscomité) namens de vier Randstedelijke Natuur en Milieufederaties. Kansen voor West is het samenwerkingsverband van de vier Randstad-provincies Noord- en Zuid-Holland, Utrecht en Flevoland en de vier grote steden Amsterdam, Den Haag, Rotterdam en Utrecht. Het beheert een structuurfondsenprogramma, één van de vier in Nederland, en maakt deel uit van de Europese structuurfondsen, met voor een belangrijk deel financiering vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO). Doel is de regionale economische ontwikkeling gericht te versterken. Uitgangspunt daarbij is om, dat wat in de vier Randstadprovincies al economisch sterk is, nog verder te versterken door te investeren in innovatie, onderzoek, ontwikkeling, kennisuitwisseling, aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, menselijk kapitaal en duurzame energie. Dit gebeurt door het geven van subsidies aan het bedrijfsleven in de regio. Vanaf 2022 is het derde programma van start gegaan.

Ook in 2022 heeft de NMZH een bijdrage geleverd vanuit het Monitoringscomité in het toezicht op de effectiviteit en de kwaliteit van de uitvoering van het programma. Daarbij leggen wij een sterk accent op de mate waarin duurzaamheid is verankerd in het programma en de individuele investerings- en projectaanvragen. Verspreid over 2022 hebben hiervoor een aantal vergaderingen plaatsgevonden in combinatie met tussentijdse schriftelijke consultaties. Daarnaast worden bedrijven die ondersteuning vanuit het programma hebben gekregen bezocht om kennis te nemen van het uiteindelijke resultaat en met het bedrijf hierover verder in gesprek te komen.

Wij leggen daarbij sterk accent op de mate waarin duurzaamheid is verankerd in het programma en de individuele investerings- en projectaanvragen.

Just Transition Fund (JTF) Groot-Rijnmond

Het JTF draagt bij aan de overgang naar een klimaatneutraal Europa. Hoofddoel van het JTF is regio's die sterk afhankelijk zijn van inkomsten en werkgelegenheid uit fossiele brandstoffen op een rechtvaardige gelijkwaardige manier in staat te stellen een energietransitie in te gaan: een transitie die rekening houdt met de sociale- en economische aspecten en de milieueffecten. Het JTF is een nationaal programma, waarvan de uitvoering regionaal is belegd. De ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW), provincies en gemeenten bundelen de krachten om gezamenlijk het JTF-programma vorm te geven en uit te voeren. In Nederland gaat het om zes gebieden: Groot-Rijnmond, Groningen, IJmond, West-Brabant, Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg. Voor de regio Groot-Rijnmond komt een bedrag van € 58,5 mln. beschikbaar. De provincie Zuid-Holland en de gemeente Rotterdam hebben samen met relevante stakeholders, waaronder de NMZH, een regionaal transitieplan opgesteld. Daarin zijn de te verwachten regionale effecten benoemd van de klimaatdoelstellingen die de Europese Unie gesteld heeft voor de periode 2030 t/m 2050. De grootste opgaven zijn het versnellen van de energietransitie, het vernieuwen van de economie en het veerkrachtig maken van de arbeidsmarkt. In 2022 zijn voor het fonds de beoordelingscriteria verder opgesteld en ingeregeld. Vanaf 2022 zijn er ook een aantal openstellingen georganiseerd. De NMZH heeft ook in 2022 als lid van de stuurgroep een bijdrage geleverd in dit programma.

De grootste opgaven zijn het versnellen van de energietransitie, het vernieuwen van de economie en het veerkrachtig maken van de arbeidsmarkt.

TKI Agro en Food en EFMZV

Vanuit de TKI's en het Ministerie van LNV is de NMZH betrokken bij de reviews en beoordelingen van de verschillende subsidieaanvragen uit de visserijsector en TKI Agro en Food. Vanuit onze expertise hebben wij ook in 2022 een bijdrage geleverd als onafhankelijke NGO aan deze innovatie- en investeringsprogramma's.

Periodiek overleg

De provincie Zuid-Holland en NMZH hebben gerelateerd aan de inzet van de NMZH periodiek overleg over de ontwikkelingen in het Haven Industrieel Complex (HIC) en de ontwikkeling van de circulaire economie in Zuid-Holland. Dit is zowel op bestuurlijk niveau als met individuele ambtenaren en team met een specifieke taak.

Groene Peiler Microplastics

In 2022 heeft de NMZH onder haar achterban een enquête gehouden over microplastics. Microplastics zijn kleine plasticdeeltjes die op grote schaal worden toegevoegd aan alledaagse consumentenproducten. Vooral in cosmetica en verzorgingsproducten, welke direct en langdurig met de huid in aanraking komen, leidt dit tot gezondheidsrisico's. De microplastics worden toegevoegd als scrubmiddel, emulsifier of opvulproduct en bevatten kleine hoeveelheden schadelijke stoffen. Hoe kleiner de deeltjes, hoe gemakkelijker deze stoffen vrijkomen uit de plastics. Microplastics kunnen ook niet uit het afvalwater gezuiverd worden, waardoor bio-accumulatie plaatsvindt in de voedselketen en het lichaam.

De NMZH heeft met de enquête de penetratiegraad van microplastics voor een deel van de Zuid-Hollandse huishoudens in kaart gebracht en onderzocht of consumenten zich bewust zijn van de risico's van microplastics in alledaagse producten. De focus ligt hierbij op cosmetica en verzorgingsproducten omdat die intensief in contact met het lichaam komen. De deelnemers aan de enquête hebben bijna 600 sanitaire -en verzorgingsproducten gescand met een app op de smartphone. Uit de resultaten blijkt dat de helft van de producten geen microplastics bevat, terwijl een kwart van de producten bekende schadelijke microplastics bevat. Eén kwart bevat geen bekende microplastics, de fabrikant gebruikt echter wel microplastics in overige producten die zij produceren. De verwachting was dat in luxeproducten minder tot geen microplastics zouden voorkomen ten opzichte van huismerken, in de praktijk dit verschil minder groot dan verwacht.

Interessant is dat precies de helft van de respondenten niet verrast is door de uitkomsten van de door hem of haar gescande producten, en de andere helft juist wel.

De verklaring hiervoor is dat juist de groep bewuste kopers, die de duurdere producten aanschaft, hogere verwachtingen had en overwegend teleurgesteld is in de uitkomsten, terwijl de groep kopers van goedkopere huiskamerproducten lagere verwachtingen had en daarom positief verrast was door de uitkomsten. Het is slechts enkele respondenten overkomen dat organische of biologische producten microplastics bevatten. De meeste deelnemers blijven reeds aangeschafte producten met microplastics nog wel gebruiken, maar vrijwel alle deelnemers willen geen producten met microplastics meer kopen. De deelnemers aan de enquête vallen in de groep van milieubewuste consumenten, dus deze uitkomst is begrijpelijk. Bijna iedereen is bereid om meer te betalen voor producten zonder microplastics, zolang deze voor gewone mensen nog wel betaalbaar blijven. 75% van de deelnemers overweegt om in de winkel te gaan scannen op microplastics en bijna iedereen wil een waarschuwing voor microplastics op het etiket. Ook overweegt een grote meerderheid het gebruik van alternatieve producten met andere eigenschappen, zoals tandpasta in de vorm van tabletten, shampoo bars en smeerbare deodorant.

Lees meer over de uitkomsten van de enquête: [Uitslag NMZH Enquête Microplastics - Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland](#)

3.2 Duurzame Haven

De haven van Rotterdam is de grootste zeehaven van West-Europa en van grote waarde voor de West-Europese en Nederlandse economie. Op wereldschaal is Rotterdam een belangrijk logistiek knooppunt met brede verbindingen richting de nationale en internationale chemie, het overige bedrijfsleven en de grondstoffenstromen naar het achterland. De NMZH is betrokken bij verscheidene verduurzamingsprojecten in de Rotterdamse haven. Als onafhankelijke NGO is het belangrijk om de transitie in de Rotterdamse haven vanuit verschillende invalshoeken te blijven volgen.

Overall streeft de NMZH naar een duurzame energie- en grondstoffenvoorziening voor haven en industrie, waarbij wij rekening houden met de mondiale productie- en logistieke ketens.

RKA Klimaattafel Rotterdam-Moerdijk

Op verzoek van de gemeente Rotterdam, het Havenbedrijf en Deltalinqs nemen wij deel aan de uitvoering van het Rotterdams Klimaatakkoord. Vanuit de NMZH hebben wij ook in 2022 deelgenomen aan de klimaattafel Haven en Industrie (KCI Rotterdam-Moerdijk). Het doel van het Rotterdams Klimaatakkoord is om de doelen uit het Nationaal Klimaatakkoord en de rapportage 'In drie stappen naar een duurzaam industriecluster Rotterdam-Moerdijk in 2050' te vertalen naar een praktische uitvoeringsaanpak richting 2030 met de relevante stakeholders. Het is ook een netwerktafel om informatie, kennis en ervaringen uit te wisselen. De NMZH levert daarnaast ook een inzet om het draagvlak voor de aanpak te vergroten en de uitvoering te verbinden met participatie, biodiversiteit en de brede verduurzamingsopgave richting bedrijfsleven en inwoners. Ook vertalen wij de provinciale inzet naar het Rotterdams Klimaatakkoord. Vanuit deze klimaattafel Haven en Industrie waren wij in 2022 betrokken bij een aantal innovatieve projecten, zoals H-Vision, Porthos, Aramis, Hynetwork Services en de realisatie van de 100 Mw Elektrolyzers. Voor deze projecten zetten wij ons ook actief in om het draagvlak te vergroten. Daarnaast werken wij mee aan de invulling van het Safehouse Energie Structuren en het Versnellingshuis. Ook vinden bilateraal overleggen plaats met deelnemers van deze klimaattafel over specifieke opgaven voor bedrijven binnen het HIC.

Overleg directie Havenbedrijf Rotterdam (HbR) en NMZH

Met enige regelmaat vindt er overleg plaats tussen de directies van HbR en Natuur en Milieu Organisaties (NMO's).

De NMZH en HbR coördineren en agenderen namens alle betrokken partijen dit topperleg. De afgelopen tientallen jaren is op tal van beleidsterreinen een intensieve samenwerking en kennisuitwisseling ontstaan tussen HbR en NMZH bij de verduurzaming van de Rotterdamse haven.

Kennisuitwisseling Haven Industrieel Cluster (HIC)

Met individuele bedrijven wordt gesproken over ontwikkelingen in de markt en eigen bedrijfsvoering. Ook worden wij door het HbR en Deltalinqs uitgenodigd voor deelname aan expertmeetings met clusters in het Rotterdams havengebied over toekomstige ontwikkelingen binnen deze clusters in relatie tot de verduurzamingsopgave vanuit de Havenvisie 2030. In 2022 hebben wij een actieve bijdrage geleverd in de vorm van presentaties over relevante thema's en de doelen die wij als NGO vanuit onze maatschappelijke agenda hierbij nastreven.

Vergunningverlening en handhaving

De industrie in Zuid-Holland en in het bijzonder in de Rotterdamse haven, die voor haar productie afhankelijk is van grote installaties, plant vaak het groot onderhoud jaren vooruit. Dat kan dan in een kritisch en complex proces van een Turnaround en/of Stop worden uitgevoerd. Vaak zit een groot aantal jaren (5-7 jaar) tussen de start van de planning, het daadwerkelijke groot onderhoud en het plegen van vervangingsinvesteringen. Voor het kunnen behalen van de klimaatdoelen van Parijs, vertaald in het Nationaal Klimaatakkoord, is het belangrijk dat tijdig de juiste investeringen worden gedaan om ook een effectieve en tijdige bijdrage te kunnen leveren aan het halen van deze klimaatdoelen. Er wordt nu toegewerkt naar afspraken over de doelen die in 2030 moeten worden gehaald. Het is dus zaak dat bij dit soort type groot onderhoud en vervangingsinvesteringen deze inzet wordt meegenomen. Bedrijven gaan uit van de vereisten in afgegeven vergunningen en de huidige wet- en regelgeving. Het zal nog wel enige tijd duren voor het klimaatakkoord ook zijn vertaling gaat krijgen richting wet- en regelgeving en vergunningverlening.

Ook in 2022 heeft de NMZH de vergunningverlening in de Rotterdamse haven op de voet gevolgd en waar nodig een zienswijze ingediend en bij de vergunningverlening bij Chemours ook bezwaar gemaakt. Daarnaast waren wij in 2022 ook met bedrijven in gesprek wanneer wij signalen hadden dat onderhoud of vervangingsinvesteringen niet afdoende inspelen op de gewenste CO₂-reductie en de transitieopgave. Maar ook vanuit de stikstofproblematiek hebben wij contact onderhouden met bedrijven. In 2022 is er periodiek overleg gevoerd met DCMR (directie).

Havenomgevingsfonds

Tot 2021 bestond het BRG-programma (Bestaand Rotterdams Gebied). Dit programma financierde projecten die de leefomgevingskwaliteit verbeterden en was opgezet door onder andere het Rijk, Provincie Zuid-Holland en de Stadsregio Rotterdam/MRDH. De NMZH adviseerde de partners bij dit programma en de beoordeling van de subsidieaanvragen. Nu het BRG-programma is afgelopen heeft in 2021 het Havenbedrijf Rotterdam het Havenomgevingsfonds opgericht in aanvulling op het bestaande sponsorbeleid en het Deltaport-donatiefonds als opvolger van het BRG-programma. Regiogemeenten direct grenzend aan het Rotterdamse haven- en industriegebied (HIC) kunnen bij het fonds projecten indienen die een bijdrage leveren aan het verbeteren van milieu- en/of ruimtelijke kwaliteit. Het gaat daarbij om milieuonderwerpen als luchtkwaliteit, geluidhinder, stank, en bodem- en waterkwaliteit. Daarnaast gaat het bij ruimtelijke kwaliteit om onderwerpen als (sociale) leefbaarheid, landschap, natuur en biodiversiteit en gezondheid van de regio Rotterdam. Ook in 2022 was de NMZH een van de partijen die de uiteindelijke projectaanvragen heeft beoordeeld en geadviseerd bij de uiteindelijke toekenning.

Letters of Support

Op basis van het klimaatakkoord krijgen wij de opgave voor Zuid-Holland en in het bijzonder voor de Rotterdamse haven steeds helderder in beeld. De ontwikkelingsrichting is duidelijk, maar de onzekerheden voor de verschillende economische sectoren en individuele bedrijven zijn nog erg groot. Het klimaatdoel vraagt om een forse uitstootdaling van broeikasgassen: van 221 megaton in 1990

naar 113 megaton in 2030. Dit betekent dat de elektriciteitssector de uitstoot tot 2030 met 77% moet reduceren, de industrie 37%, gebouwde omgeving 33%, transport 28% en de landbouw 11%: een forse opgave die grote investeringen vanuit de overheid en bedrijfsleven zal vergen. De Nederlandse economie opereert bij uitstek in een internationaal speelveld. Veel bedrijven in Zuid-Holland zullen hiervoor de nodige investeringen moeten doen. Naast de inzet van eigen middelen wordt ook een beroep gedaan op nationale en internationale investeringsfondsen en subsidieregelingen. Bij dit soort aanvragen wordt naast de feitelijke beoordeling van de aanvraag ook gekeken naar impact op natuur, milieu en klimaat en de bijdrage die de investering levert in de transitie naar een circulaire economie. Steeds vaker wordt de NMZH gevraagd om een letter of support af te geven om de aanvraag maatschappelijk te ondersteunen. Vanuit onze doelstelling vinden wij het belangrijk deze bedrijven in hun opgaven te ondersteunen.

In 2022 is er een Letter of support geschreven aan Delft University of Technology betreft het onderzoeksvoorstel voor een praktische benadering van brandveiligheid t.a.v. het reduceren van het gebruik van chemische producten en voor een vervolgproject duurzame verpakking in de glastuinbouw.

Vestigingsoriëntatie nieuwe bedrijven in Rotterdamse Haven

Het komt steeds vaker voor dat bedrijven, die zich oriënteren op een vestiging of investering in de Rotterdamse haven, contact met ons opnemen om over hun voornemens met ons van gedachten te wisselen. Deze bedrijven zijn zeer geïnteresseerd in onze mening als NGO over hun voornemens en het beleid, met name op het gebied van klimaat, stikstof en biomassa en de positie die wij als NGO daarbij nemen. Ook onze Benchmark Duurzame Zeehavens wordt daarbij geraadpleegd. In de tweede helft van 2022 oriënteerde het Finse bedrijf UPM zich op Rotterdam als beoogde locatie voor de bouw van een nieuwe bio-raffinaderij. In een tweetal gesprekken met de directie op het kantoor van de NMZH hebben wij hierover van gedachten gewisseld. Uiteindelijk heeft UPM na een tweetal locatiebeoordelingen gekozen voor Rotterdam.

Energie-infrastructuur 2030-2050, relatie CES industriecluster Rotterdam-Moerdijk

De NMZH heeft in 2020 en 2021 deelgenomen aan de Expertsessies Industrie/Systeem als belangrijk onderdeel van het project Systeemstudie Zuid-Holland. Met het Klimaatakkoord is de energietransitie in een versnelling gebracht. We weten ook dat de energietransitie grote gevolgen zal hebben voor de behoefte aan energietransportcapaciteit en dat de verzwaring van bestaande, en/of de aanleg van nieuwe infrastructuur veel tijd, geld en voorbereiding vergt. Het is daarom van groot belang om via scenario's meer inzicht

te krijgen hoe het energiesysteem zich zal, of kan gaan ontwikkelen. Sinds 2019 wordt er op verschillende manieren in Nederland hard gewerkt om hier meer grip op te krijgen. Voorbeelden zijn de Klimaatneutrale Energiescenario's 2050 voor de landelijke Integrale Infrastructuurverkenning 2030-2050 en de Systeemstudies Groningen Drenthe, Noord-Holland en Zeeland. De NMZH heeft ook in 2022 op basis van de opgeleverde verkenningen en studies meegedacht bij het ontwikkelen van een efficiënt energiesysteem voor de toekomstige ontwikkeling van een duurzame Rotterdamse haven en het brede Zuid-Hollandse industriecluster en de verbinding met het achterland zoals dat nu in de CES 2022, als update van de CES 2021 is opgenomen. Ook hebben wij daarbij meegedacht met het aanlanden van windenergie vanuit zee bij Maasvlakte twee. Wij hebben daarbij goed gekeken naar de effecten op de omgeving en aanwezige natuurwaarden zowel in zee als op land en hierover samen met het Zuid-Hollands Landschap en Natuurmonumenten een zienswijze ingediend.

Sustainable Industry Lab

De NMZH heeft ook in 2022 als onafhankelijk partner deelgenomen aan het Sustainable Industry Lab (SIL). Het SIL destilleert belangrijke keuzes en de gevolgen daarvan voor de industriële transformatie tussen 2020 en 2050. Door middel van synthese van kennis van academici, bedrijfsleven en deskundigen is de inzet gericht op het verbeteren van het maatschappelijke en politieke debat om te komen tot een klimaatneutrale Nederlandse industrie in 2050. Dit is gedaan door een visualisatie van mogelijke scenario's voor de toekomstige ontwikkeling van de industrie te maken. Die past in de wereldwijde duurzaamheidsagenda en de Nederlandse economische ambitie. De komende vijf jaar wordt gewerkt aan wetenschappelijke rapporten en beleidsnota's om de samenleving, beslissers en beleidsmakers te informeren over de gevolgen en effecten van bepaalde keuzes op weg naar een klimaatneutrale industrie in 2050.

De inzet is gericht op het verbeteren van het maatschappelijke en politieke debat om te komen tot een klimaatneutrale Nederlandse industrie in 2050

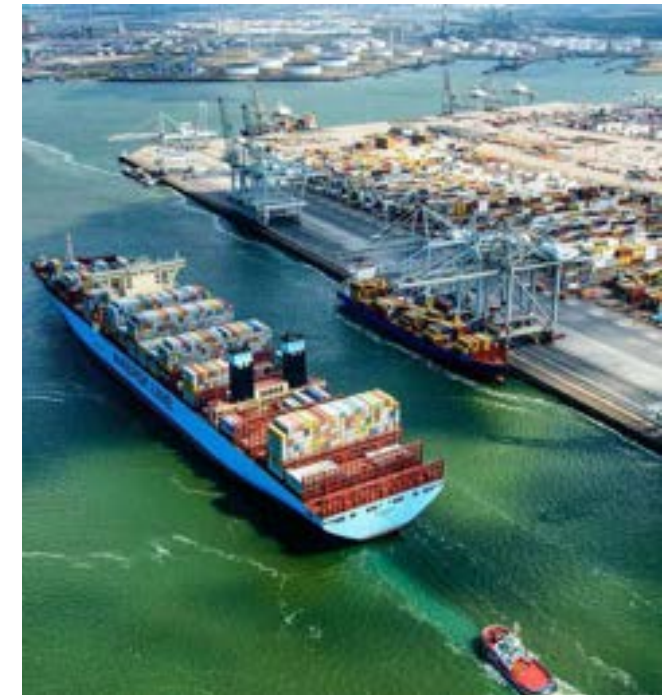
Gebiedsgerichte aanpak stikstof MV2/HIC

Naast de provinciale sectortafel stikstof neemt de NMZH ook deel aan de gebiedsgerichte aanpak voor de Rotterdamse haven. Vanuit deze gebiedstafel is gewerkt aan het opstellen van een plan van aanpak voor de gebiedsgerichte aanpak, het Facetplan voor MV2. Ook is aandacht besteed aan de vergunningverlening in relatie tot de stikstofproblematiek en vormen van intern salderen bij de vergunningsaanvragen voor het uitvoeren van de prioritaire projecten. Daarnaast hebben wij in 2022 aandacht gevraagd voor de latente

stikstofruimte in de vergunningen van bestaande bedrijven. Deze latente ruimte zal meer gebruikt moeten worden voor de transitie en klimaatopgave in de Rotterdamse haven en voor de vestiging van nieuwe bedrijven die hierin een bijdrage kunnen leveren: een ingewikkeld proces waarvoor nu vanuit DCMR de latente ruimte in kaart wordt gebracht.

Tafel van Borging

Maasvlakte 2 maakt onderdeel uit van het Project Mainportontwikkeling Rotterdam (PMR). Dit project heeft een dubbele doelstelling: het biedt ruimte voor de economische ontwikkeling van de Rotterdamse haven en vergroot daarnaast de leefbaarheid in de regio Rijnmond. Om te garanderen dat niet alleen in de planvorming, maar ook tijdens de aanleg en daarna het evenwicht tussen economie en leefbaarheid bewaard blijft, is met een brede groep van partijen (Rijk, provincie, gemeente en het maatschappelijk veld van werkgevers (Deltalinqs, VNO-NCW) en Natuur- en Milieuorganisaties) hiervoor in mei 2008 het convenant Visie en Vertrouwen ondertekend. NMZH werkt hierbij samen met Natuurmonumenten, Zuid-Hollands Landschap en Duinbehoud. Sinds 2009 komen bestuurders van de deelnemende partijen tweemaal per jaar bij elkaar in de Tafel van Borging. In het najaar worden twee monitoringsrapportages opgeleverd: één van Havenbedrijf Rotterdam en één van de gezamenlijke overheidspartijen. Over de resultaten van deze besprekingen en de monitoringsrapportages wordt ook in 2022 periodiek gerapporteerd aan Kabinet en Tweede Kamer. Veel van de afspraken zijn nu gerealiseerd en daarmee komt de Tafel van Borging in een andere fase. Afsgesproken is om met de Tafel van Borging door te gaan totdat alle afspraken uit het convenant Visie en Vertrouwen naar tevredenheid zijn gerealiseerd.

Natuurcompensatie Voordelta

Voor de significante effecten van de aanleg en van het (toekomstig) gebruik van Maasvlakte 2 op Natura2000-gebieden is natuurcompensatie vastgesteld. Deze compensatie bestaat uit een

bodembeschermingsgebied met rust- en foerageergebieden in de noordelijke helft van de Voordelta en de aanleg van een duincompensatie ter hoogte van de Delflandse kust (Spanjaards Duin).

In 2010 is de aanleg- en

realisatiefase van de natuurcompensatiemaatregelen afgerond.

De natuurlijke ontwikkeling van het duingebied en de respons van het bodembeschermingsgebied die moeten leiden tot de beoogde kwaliteitsverbetering worden vanaf de realisatie gemonitord om het doelbereik van de eerder gemaakte afspraken te kunnen vaststellen. De onderzoeksresultaten over de periode 2004-2020 geven aan dat de beoogde natuurverbetering niet wordt gehaald of kan worden vastgesteld. Ook het dialoogproces dat tot begin van de zomer van 2021 heeft gelopen, heeft uiteindelijk niet tot oplossingen geleid om te kunnen voldoen aan de wettelijke natuurcompensatie zoals die was afgesproken voor de aanleg van Maasvlakte 2. LNV is nu aan zet om een voorstel te maken dat getoetst wordt bij de Europese Commissie, om tot een doorbraak en een oplossing te komen. Regelmatig vindt over inhoud en voortgang overleg plaats met LNV. Alle partijen hebben nog steeds de intentie om eruit te komen, zodat ook deze laatste afspraak vanuit het convenant Visie en Vertrouwen kan worden ingelost. In april 2022 hebben de betrokken natuurorganisaties een beroepsprocedure gestart omdat na het beëindigen van het dialoogproces er geen verdere voortgang is geboekt om tot een oplossing te komen. De Rechtbank Midden-Nederland heeft ons in het gelijk gesteld. De Staat is hiertegen in hoger beroep gegaan. Naast het wachten op de zitting in hoger beroep wordt nog wel gesproken om tot een oplossing te komen. Vanuit het ministerie is gevraagd om toch door te gaan met de dialoog in 2023. Voor de NMZH en de andere betrokken natuur- en milieuorganisaties staat het realiseren van de wettelijke natuurcompensatie voorop. In 2023 zal duidelijk gaan worden hoe dit vorm gaat krijgen.

april 2022 hebben de betrokken natuurorganisaties een beroepsprocedure gestart. De Rechtbank heeft ons in het gelijk gesteld.

Samenwerking N&M, Bellona Europa, Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland en Clean Air Task Force, Bond voor Beter Leefmilieu, Bund NRW

Het doel van deze samenwerking is tweeledig. Enerzijds willen we het debat rond de industriële transformatie in Nederland verrijken, verdiepen en versnellen. We willen meer realisme laten zien ten aanzien van aspecten als schaal, kosten en potentie en we willen taboes doorbreken om beter en meerjarig beleid mogelijk te maken. Daarnaast willen wij de samenwerking tussen NGO's op internationaal, Europees, nationaal en lokaal niveau versterken om zodoende grotere invloed uit te kunnen oefenen op beeld- en beleidsvorming rond de industriële transitie. De focus ligt hierbij op de noodzaak van een gedegen groene industriepolitiek in lijn met het klimaatakkoord en de nieuwe Europese CO2-reductiedoelstellingen voor 2030 en 2050. Meer

specifiek ligt de focus op de rol van infrastructuur, CC(U)S, waterstof, en elektrificeren. De zo opgedane kennis en invloed kunnen wij verbinden met de provinciale opgave en met innovatieve projecten. Daarnaast zal ook gezamenlijk gewerkt worden aan een standpunt over een effectieve grondstoffenstrategie die bijdraagt aan een circulaire en klimaatneutrale industrie in 2050. In 2022 heeft er eens in de drie weken hierover overleg plaats gevonden.

Benchmark Duurzame Zeehavens

In 2019 hebben CE Delft en de NMZH, samen met vertegenwoordigers van de betrokken nationale en internationale havenbedrijven, de eerste editie van de Benchmark Duurzaamheid Zeehavens uitgevoerd. Deze eerste editie is positief ontvangen bij de deelnemende zeehavens en is een leidraad geworden voor overheden, kennisinstituten, NGO's, ingenieursbureaus, consultancy-bedrijven en anderen die belang hebben bij de duurzaamheid van zeehavens. In deze studie zijn de milieu- en klimateffecten van veertien zeehavens onderzocht, waaronder de vijf grootste Nederlandse zeehavens.

De inherente verschillen tussen de havens (zoals omvang, industrialisatie en ligging) maken een onderlinge absolute vergelijking niet mogelijk, maar de indicatoren geven wel een goed beeld van de individuele ontwikkeling van de zeehavens. Daarnaast is het een manier om 'best practices' te identificeren.

Al tijdens de 2019-Benchmark is besloten dat de benchmark driejaarlijks herhaald gaat worden. De aanpak van deze studie was in 2019 succesvol en daarom is gekozen om de aanpak voor 2022 niet te wijzigen. Ook door aanpassingen te minimaliseren kunnen we ervoor zorgen dat de vergelijkbaarheid van de resultaten tussen de studies uit 2019 en 2022 goed is. Tegelijkertijd nemen wij de ervaringen uit de 2019-editie mee. Na de voorbereidingen in de eerste helft van 2022 is in de rest van het jaar het onderzoek uitgevoerd. De tweede editie van de Benchmark Duurzame Zeehaven zal aan het eind van het eerste kwartaal 2023 worden gepubliceerd.

3.3

Duurzame Landbouw en Voedsel transitie

Vanuit de NMZH streven we naar een duurzame agrarische sector die ook een bijdrage levert aan biodiversiteit en de kwaliteit van het landschap. We zetten ons in voor het tegengaan van bodemdaling en CO₂-uitstoot. Ook maken we ons sterk voor het behoud en de verbetering van de populatie van weide- en akkervogels.

In 2022 werd nog sterker duidelijk dat het huidige landbouw- en voedselsysteem haar grenzen in Nederland heeft bereikt en dat we moeten blijven werken aan een volhoudbare landbouw, passend binnen de grenzen van ecologie. Sinds de tweede helft van het jaar zijn we in Zuid-Holland betrokken bij het Programma Landelijk Gebied. Hierin wordt met de betrokkenen in de Zuid-Hollandse Delta, het kust en Duingebied en de Veenweidegebieden in Zuid-Holland gekeken naar een nieuwe balans tussen natuur, landbouw en samenleving door voor de opgaven in het landelijk gebied een integraal plan te maken.

GroenBoerenplan

Binnen ons netwerk hebben we vooral te maken met de boeren die op zoek zijn naar een nieuwe manier van bedrijfsvoering, omdat zij niet verder mee willen gaan in het systeem van schaalvergroting, intensivering en lagere productprijzen ten koste van biodiversiteit. Zo steunden wij in juli als natuur en milieufederaties het GroenBoerenplan, een plan afkomstig ([Groenboerenplan – Toekomstperspectief voor boeren](#)) van verschillende organisaties met wie de NMF's samenwerken, zoals Caring Farmers ([Caring Farmers – Samen op weg naar natuurinclusieve kringlooplandbouw](#)) en Herenboeren ([Herenboeren – Samen duurzaam voedsel produceren](#)).

Burgerinitiatieven

Ook zien we een groeiende groep burgerinitiatieven die betrokken willen zijn bij de transitie naar natuurvriendelijke (natuurinclusieve) landbouw. Het aantal initiatieven van burgers en boeren van onderop neemt verder toe: een reden voor de Natuur en Milieufederaties om een projectvoorstel in te dienen bij de Nationale Postcode Loterij voor het opzetten van coalities van boeren en burgers die de omslag naar natuurinclusieve landbouw willen versnellen.

Verdienmodellen

Via Agroforestry, Valuta voor Veen en het aanvalsplan Grutto werkten we aan het verkennen van nieuwe verdienmodellen. Hiervoor zochten we actief de samenwerking op met boeren, overheden, burgers en ketenpartijen, om met hen samen te komen tot projecten op het gebied van de duurzame landbouw & voedseltransitie, en om zo concreet handelingsperspectief voor consumenten te kunnen bieden.

Het is cruciaal dat zoveel mogelijk boeren de omslag kunnen maken in plaats van te moeten stoppen. Tot nu toe heeft het kabinet de agrarische sector echter nog onvoldoende perspectief geboden. Zonder scherpe sturing op het budget bestemd voor extensivering, is er een wezenlijk risico dat een werkelijke omslag in de landbouw uitblijft. Er moet voldoende budget gereserveerd worden voor extensiveren. Aanknopingspunten hiervoor zijn de ontwikkelingen t.a.v. 'Landschapsgrond', maar ook plannen als het 'GroenBoerenPlan', het 'Aanvalsplan Grutto' en het 'Aanvalsplan Landschapselementen'. Recent hebben natuur- en milieuorganisaties ook voorstellen gedaan

in [een gezamenlijke brief aan Minister Staghouver](#).

De Kortste Weg (De groenste familie van Zuid-Holland)

2022 is het vierde jaar van de campagne 'De Kortste Weg', waarin we de inwoners van Zuid-Holland vragen een bijdrage te leveren aan de voedseltransitie door zoveel mogelijk natuurinclusief en lokaal voedsel te kopen. Onderdeel van de campagne is een website die aanbieders uit de korte keten bevat en waarop wekelijks nieuwe artikelen worden geplaatst. De Kortste Weg wordt mogelijk gemaakt door de provincie en de subsidie voor Plattelandsontwikkeling (POP3).

Via de Voedsel familie Krimpenerwaard, een initiatief waarin met een brede groep betrokken mensen wordt gewerkt aan het versterken van de lokale voedselproducenten en afnemers in de Krimpenerwaard, zijn we inmiddels begonnen met een project om meer lokale producten in de zorg en horeca te krijgen.

Daarnaast werken we in het project zo veel mogelijk samen met andere organisaties en initiatieven met dezelfde doelstellingen, zoals Rotterdam de Boer op en de Voedsel familie Zuid-Holland. Ook zijn we in 2022 een samenwerking gestart met de website Lokaalwijzer.nl en hebben we meer informatie uitgewisseld met het landelijke project 'GoodFoodClub', aangezien het projectleiderschap daarvoor naar de NMZH is gekomen.

Natuurlijk Boeren: Kennis en netwerk

In 2022 zijn de werkzaamheden voor het platform Natuurlijk Boeren afgerond aangezien de financiering afliep. Dit platform is ingezet voor het bijeenbrengen van boeren en maatschappelijke organisaties en voor kennisuitwisseling. We bezien of de website en de kennis op een andere manier kunnen worden voortgezet.

In het voorjaar van 2022 hebben we gewerkt aan een gezamenlijke LEADER aanvraag, waarvoor we in gesprek gegaan zijn met Herenboeren Groene Hart, Herenboeren Rotterdam en het Voedselbossen Netwerk Zuid-Holland en enkele gemeenten. Helaas is deze aanvraag niet doorgeslagen vanwege onvoldoende financiële steun vanuit deze gemeenten.

'Natuurlijk Boeren' en 'De Kortste Weg' worden gesteund vanuit POP3.

Weidevogelberaad en Aanvalsplan Grutto

De boerenlandvogels hebben het de afgelopen decennia zwaar gehad en veel soorten lijken uit het landschap te verdwijnen. In 2018 ondertekende de NMZH daarom het Actieplan Boerenlandvogels ([actieplan_boerenlandvogels.pdf](#)) waarin met boeren, vrijwilligers, de provincie Zuid-Holland en terrein beheerders afspraken werden gemaakt over concrete activiteiten om boerenlandvogels in Zuid-Holland te beschermen en populaties te laten groeien.

Om de voortgang te bewaken en de stem van de lokale natuurorganisaties te vertegenwoordigen, is de NMZH-deelnemer in het Kernteam Boerenlandvogels met vertegenwoordigers van alle betrokken partijen in Zuid-Holland. Daarnaast organiseren we periodiek het zogeheten Weidevogelberaad. Dit is het overleg van de achterban van de NMZH over onderwerpen die specifiek de boerenlandvogels raken. Hierin wordt een breed palet aan onderwerpen – van onderzoek naar kuikenoverleving tot de RES'en – besproken en komen experts aan het woord om de inhoudelijke discussie te voeren.

Veel boerenlandvogels zijn de afgelopen jaren uit ons landschap verdwenen. Met het weidevogelberaad monitoren we dit met alle betrokken partijen in Zuid-Holland.

Begin 2022 verscheen ook het stageonderzoek van Fleur Berkhof 'Weidevogels in Zicht' ([Weidevogels in zicht \(milieufederatie.nl\)](#)) over de verbetering van de monitoring van weidevogels in Zuid-Holland. De aanbevelingen zijn gepresenteerd in het kernteam. Via de Groene Motor en Provincie Zuid-Holland is in het afgelopen jaar verder gewerkt aan het Dashboard Monitoring, dat in 2023 een vervolg zal krijgen. Door het verzamelen van data ontstaat meer inzicht in de effectiviteit van de maatregelen uit het Actieplan en de resultaten in de verschillende gebieden. Ook zet de NMZH zich actief in om een concrete invulling te geven aan het Aanvalsplan Grutto.

3.4 Klimaat en Energie

De opwarming van de aarde tegengaan is een uitdaging op mondiale schaal. In internationaal verband zijn hierover afspraken gemaakt en ook Nederland heeft zich hieraan gecommitteerd. In 2030 moet de CO₂-uitstoot met 49% zijn teruggebracht ten opzichte van 1990 en in 2050 is de ambitie om de CO₂-uitstoot met 95% te hebben verminderd. Voor Nederland betekent dat een verregaande transitie van een op fossiele brandstoffen gebaseerde energievoorziening naar een energievoorziening gebaseerd op duurzame energiebronnen. De Natuur en Milieufederaties zijn ondertekenaar van het Nationaal Klimaatakkoord dat in 2019 is afgesloten. De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland speelt een belangrijke rol in de uitwerking van de afspraken op regionaal en lokaal niveau en ontwikkelt zelf ook projecten die in Zuid-Holland een bijdrage leveren in het behalen van de klimaatdoelen.

Ook in 2022 heeft de NMZH een bijdrage geleverd als maatschappelijke partner. Als onderdeel van de Participatiecoalitie zet ze zich in voor versnellen waar kan, zo participatief mogelijk te werk gaan, én met oog voor natuur en landschap.

Energieopwekking

De NMZH zet zich ook in voor het vergroten van het aandeel duurzame energieopwekking. Dit doen we door met partners de lokale en regionale energiecoöperaties waar mogelijk te ondersteunen. Ook ondersteunen we de provincie Zuid-Holland bij het realiseren van haar windenergieopgave. Samen met Rescoop verkennen we verschillende VRM-locaties om de mogelijkheden voor het ontwikkelen en exploiteren van een windcoöperatie te bepalen. Ook hebben we samen met Rescoop het project Natuurwind geïnitieerd, waarbij met de opbrengsten van de windmolens natuurprojecten in de omgeving worden gerealiseerd.

Convenant realisatie windenergie Regio Rijnmond en de haven

In 2012 tekende de NMZH het “Convenant windenergie stadsregio Rotterdam 2012” met als doel om vóór eind 2020 150 MW windenergie in de regio Rijnmond te realiseren. Ondanks een uitvoeringsprogramma en inspanningen van de betrokken gemeenten, bleek begin 2019 dat het beoogde doel niet haalbaar was vanwege verschillende factoren. Hoewel een deel van de resterende opgave naar verwachting vóór eind 2023 kan worden voltooid, zullen de meeste locaties pas in 2025 gerealiseerd worden, wat resulteert in een vertraging van meer dan 5 jaar. Om ervoor te zorgen dat de doelstelling van 150 MW uiterlijk in 2025 wordt behaald, zijn aanvullende maatregelen nodig. Sinds 2020 maakt de NMZH deel uit van het ondersteuningsteam en neemt deel aan het ambtelijk en bestuurlijk overleg. Dit team ondersteunt de programmamanager en de betrokken gemeenten bij de verdere uitvoering en realisatie van het convenant. Om de gemaakte afspraken te waarborgen, is er een ondertekende bijlage aan het convenant toegevoegd. Daarnaast is er een monitoringssysteem opgezet om de voortgang van de afspraken te volgen, zodat tijdige bijsturing en escalatie mogelijk zijn. Vanaf 2022 is er een analyse gemaakt van de knelpunten bij alle locaties op het gebied van bedrijfseconomie, participatie en bestuur. Voor elke locatie

is er een uitvoeringsplan opgesteld om snel beslissingen te kunnen nemen. Hierbij zijn ook de energiecoöperaties en de koepelorganisatie Energie Samen meer betrokken als projectontwikkelaars. Er wordt aangedrongen op samenwerking tussen gemeenten met nabijgelegen locaties. De samenwerking tussen energiecoöperaties is ook verbeterd en geprofessionaliseerd door de oprichting van de Energie Coöperatie Regio Rijnmond, die lokale energiecoöperaties ondersteunt bij hun samenwerking met gemeenten en projectontwikkelaars. Ondanks deze inspanningen is de voortgang in 2022 minder succesvol geweest vanwege vertragingen door de raadsverkiezingen in maart 2022, waarbij veranderingen in het bestuur en politieke weerstand tegen windlocaties in eigen gemeenten een rol speelden.

Regionale Energie Strategieën

Vanuit onze betrokkenheid bij de uitvoering van het klimaatakkoord willen wij een rol spelen bij de 7 Zuid-Hollandse Regionale Energie Strategie (RES) regio's. De NMZH is partner in de Participatiecoalitie. Samen met HIER Klimaatbureau, Buurkracht, Energie Samen (koepel van lokale en regionale energiecoöperaties) en LSA-bewoners willen wij onze ervaring, kennis en verbinding met inwoners inbrengen en verbinden met de RES-regio's. De Participatiecoalitie heeft een gezamenlijk ondersteuningsprogramma voor de participatie bij duurzame energieopwekking op land en de warmtetransitie. Daarnaast zetten wij in op een zorgvuldige en evenwichtige ruimtelijke afweging en inpassing. Een belangrijke opgave in de verdere uitwerking van de RES 1.0 naar de RES 2.0 is het zorgvuldig ontwikkelen en inpassen van grootschalige duurzame energieopwekking in natuur en landschap. Dit soort projecten creëren een aanzienlijke impact op de leefomgeving – en beleving – maar zijn tegelijkertijd onmisbaar als het gaat om vaart maken in de energietransitie en de klimaatdoelstellingen binnen bereik te houden. Het is belangrijk om de verdere uitwerking vroegtijdig in samenspraak met de (lokale en regionale) gemeenschap te doen. Het uitgangspunt zou moeten zijn om gezamenlijk tot locatievoorkeuren te komen en de randvoorwaarden hiervoor te bepalen. De NMZH heeft hiervoor al (beleids-) tools en instrumenten ontwikkeld, zoals o.a. de 'Checklist Natuurbelangen bij Windenergie op land', de 'Gedragscode draagvlak en participatie windenergie op land' en de 'Constructieve Zonneladder'.

Als partner in de participatiecoalitie willen weij onze ervaring, kennis en verbinding met inwoners inbrengen en verbinden met de RES-regio's.

Midden-Holland

In de RES-regio Midden-Holland zijn we zowel op bestuurlijk als op ambtelijk niveau betrokken. In 2022 hebben wij in de stuurgroep en in de werkgroepen 'Participatie' en 'Elektriciteit' een bijdrage geleverd.

Tijdens de overleggen ligt onze focus op de borging van natuur en landschap,

energie-efficiëntie, uitwerking zoeklocaties en de kwaliteit van de participatie. Ons uitgangspunt daarbij is dat wij de uitwerking en actualisering op deze onderdelen goed in de RES 2.0 willen krijgen. Daarnaast houden we een meer overkoepelende blik en denken we actief mee bij de uitwerking van de zoeklocaties en het proces daaromheen tijdens de online/live sessies. Ook hebben wij een rol gespeeld tijdens de door de 5 gemeenten georganiseerde publieksbijeenkomsten. We werken goed samen met Energie Samen, die ook deelneemt in de werkgroep Elektriciteit. In de onderlinge afstemming heeft Energie Samen voor deze regio het thema 50% Lokaal Eigendom uitgewerkt. Samen zorgen wij voor voldoende aandacht voor dit thema. Het beleidskader 50% Lokaal Eigendom is in november 2022 in de stuurgroep vastgesteld en ligt nu voor vaststelling voor bij de gemeenteraden. Er is helaas weinig tijd om alle lokale achterban te betrekken, maar waar nodig weten we hen te vinden als het om specifieke locaties of issues gaat, of zij weten ons te vinden.

Holland-Rijnland

In RES-regio Holland Rijnland zitten we in de Programmaraad en schrijven we gevraagd en ongevraagd adviezen en voorstellen voor de RES in samenwerking met Energie Samen (Holland-Rijnland Energie) voor de bestuurlijke stuurgroep. Veel van wat wij inbrengen wordt overgenomen. Daarnaast nemen we deel aan de N11-West Windcoalitie met als doel om windturbines langs de N11 gerealiseerd te krijgen. Deze zijn door de Provincie Zuid-Holland slechts geaccepteerd als reservelocaties, ondanks dat de gemeenten, bedrijfsleven en maatschappelijke omgeving windenergie een gewenste ontwikkeling vinden. Ook in Holland-Rijnland zijn wij in 2022 betrokken bij informatiebijeenkomsten voor gemeenteraden en lokale groepen.

Evenals in Midden-Holland is onze blik in de RES ruimer en meer overkoepelend dan enkel de borging van natuur en landschap en een goede participatie.

Rotterdam-Den Haag

In RES-regio Rotterdam-Den Haag nemen we deel aan zowel de bestuurlijke als de ambtelijke netwerkoeverleggen. Daarbij vertegenwoordigen we Energie Samen (vertegenwoordigen alle energiecoöperaties in deze 23 gemeenten), waarmee we regelmatig overleg hebben over onze visie en standpunten die wij innemen rondom de RES Rotterdam-Den Haag. We proberen ook hier natuur en landschap en participatie geborgd te krijgen, maar daarnaast proberen we ook in het algemeen sturing te geven aan deze grote, en daardoor verhoudingsgewijs moeizaam lopende RES. Er is altijd spanning tussen Rotterdam en Den Haag, zeker wanneer het over warmte gaat. Naast deze werkgroepen nemen we deel aan de werkgroep Realisatie en Communicatie en werken we aan de realisatie Rotterdam-Den Haag. Waar nodig organiseren we Ronde Tafels voor gemeenteraden en lokale groepen.

In de regio Rotterdam-Den Haag zijn wij partij in een tweetal windconvenanten: één voor de Rotterdamse haven en één voor de regio Rijnmond, voor de realisatie van 450 Mw in totaal. Er is periodiek bestuurlijk overleg over de voortgang en de NMZH levert een bijdrage in het ondersteuningsteam bij de realisatie.

Overige RES'en

Door het teruglopende aantal PC-uren in 2022 hebben wij onze werkzaamheden moeten aanpassen. Dit betekent dat wij in de overige 4 Zuid-Hollandse RES'en slechts zijdelings betrokken kunnen zijn. Het gaat om de RES'en Drechtsteden, Alblasserwaard, Hoeksche Waard en Goeree-Overflakkee. We zijn bij deze RES'en agendalid en ontvangen de stukken van de vergaderingen over het RES-proces. We ondersteunen lokale groepen en raadsleden en agenderen waar nodig knelpunten. Er is periodiek overleg met de RES-coördinator en individuele gemeenten. Daarnaast geven we aandacht aan de ruimtelijke ontwikkeling rondom de borging van opweklocaties. We hebben daarvoor regelmatig contact met onze contactpersonen van Energie Samen in de betreffende RES-regio.

Ruimtelijke borging uit te werken opweklocaties

In 2022 is in Dordrecht de windlocatie 'Krabbegors' van de kaart verdwenen. Er was op initiatief van een burgercoöperatie tien jaar aan de voorbereiding gewerkt, maar doordat

Er is aandacht nodig voor dit thema omdat we het ons niet kunnen veroorloven dat de schaarse windlocaties die er zijn van de kaart verdwijnen door procedurele fouten.

de locatie niet goed geborgd was in het bestemmingsplan kon het gebeuren dat de grondeigenaar een deal sloot met een ondernemer om de grond voor andere doeleinden te gebruiken. De gemeente moest daarna een gebonden vergunning afgeven. Er is aandacht nodig voor dit thema, omdat we het ons niet kunnen veroorloven dat de schaarse windlocaties die er zijn van de kaart verdwijnen door procedurele fouten. Inmiddels zijn meer windlocaties die in de RES 1.0 zijn meegenomen ter discussie gekomen of dreigen van de kaart te verdwijnen. In 2023 zullen wij meer aandacht gaan vragen voor de ruimtelijke borging van uit te werken opweklocaties.

Procespartner uitwerkingslocaties

Voor vier zoekgebieden binnen Zuid-Holland, waaronder Kijfhoek, zijn wij als NMZH in 2022 benaderd als procespartner. Als onderdeel van de Participatiecoalitie vertegenwoordigen wij de stem van de natuur en willen we participatie in een zo vroeg mogelijk stadium op gang brengen. Het gaat om drie locaties voor zonnevelden en een locatie voor windenergie. Deze zijn op het moment in verschillende stadia qua voortgang en status. In alle gevallen geldt dat we samen met de omgeving en de bij ons aangesloten organisaties in de gebieden tot een ruimtelijk ontwerp willen komen. Als het aan ons ligt moeten het natuurinclusieve gebieden worden waarin de biodiversiteit wordt versterkt en waarin een meerwaarde wordt geleverd aan de totale omgeving en de RES 1.0. Zo kan een beleefbaar landschap ontstaan met meerwaarde voor het totale gebied; naar het voorbeeld van ons concept voor de Energietuinen.

Zonnepark Kijfhoek

Solarfields, Eneco en Drechtse Energie hebben in 2021 een concept projectplan geschreven om een zonnepark te realiseren dat voldoet aan de Gedragscode Zon op Land, rekening houdt met de NOVI en met netcapaciteit en openbare veiligheid, en een fietsverbinding wil toevoegen. Daarnaast is er door deze initiatiefnemers al de wettelijk vereiste inventarisatie gedaan van de aanwezige beschermde soorten. Naar aanleiding van deze inventarisatie hebben initiatiefnemers contact gezocht met de NMZH om als onafhankelijke NGO mee te denken. We hebben vastgesteld dat deze eerste aanzet nog onvoldoende is om tot een natuurinclusieve energietuin Zonnepark Kijfhoek te komen, maar dat het gebied veel potentie heeft om die verbindingen wel te maken. De initiatiefnemers staan open voor onze ideeën en suggesties en zijn bereid om, als hiervoor ook draagvlak is, deze mee te nemen richting de verdere planvorming en uitvoering. In januari 2022 hebben de initiatiefnemers een projectvoorstel bij de gemeente Zwijndrecht ingediend en na overleg hebben ze toestemming gekregen om samen met bewoners een ontwikkelplan met kaartbeeld te maken van een gedragen ontwerp. Vanaf juni tot oktober 2022 is hieraan gewerkt. Vanaf oktober 2022 ontstond een ingewikkelde discussie met het College van Burgemeester en Wethouders van Zwijndrecht over het bestemmingen van een bedrijventerrein in plaats van een zonnepark

en de afstandsmaat van 250 meter achter de woningen op de percelen van het zonnepark. Gedurende de rest van 2022 is deze politieke discussie dominant geweest en heeft de inzet om te komen tot een zonnepark in Kijfhoek stilgelegen en bovendien flinke averij opgelopen. Het is nog maar de vraag of wij in 2023 door kunnen en of ons doel om te komen tot een natuurinclusief zonnepark nog binnen bereik is. De tijd zal het leren.

Aardgasvrije wijken

In 2022 hebben we vervolg gegeven aan de enquête over Aardgasvrije Wijken die in 2020 en 2021 ook al werd gehouden onder Zuid-Hollandse gemeenten. We vroegen gemeenten om door middel van verschillende vragen een indruk te geven van waar ze staan met het aardgasvrij maken van wijken, en waar nog probleempunten zitten in het proces.

De reden dat we dit gedaan hebben is dat het om een zeer urgente opgave gaat waarvan de voortgang zorgen baart. Gemeenten staan aan de lat van het aardgasvrij, of in ieder geval 'aardgasvrij-ready' maken van de wijken en ten opzichte van andere provincies loopt Zuid-Holland achter. Het proces is niet eenvoudig omdat het gaat om een proces dat in verbinding met bewoners moet worden doorlopen: het gaat immers om hun woningen. Daardoor is het noodzakelijk om de opgave aan te pakken in samenwerking met bewonersinitiatieven- / en coöperaties en energiecoöperaties. Het kost tijd om dit op een goede manier op te zetten en mede daardoor is haast geboden. De Natuur en Milieufederaties willen graag vanuit hun kracht een rol spelen in de bespoediging van het programma Aardgasvrije Wijken. Een analyse van de huidige stand van zaken is daarvoor van belang. De eerste versie van onze enquête werd ingevuld door 37 gemeenten, en de tweede door 23 gemeenten. De resultaten hebben we gebundeld. Met behulp van de resultaten willen we in 2023 verder vervolg geven aan het Aardgasvrij-programma en willen we concreet ondersteuning bieden aan gemeenten en bewonersinitiatieven.

Ten opzichten van andere provincies loopt Zuid-Holland achter in het 'aardgasvrij-ready' maken van wijken en het proces is niet eenvoudig.

Nacht van de Nacht

Laat het donker donker en ontdek hoe mooi de nacht is tijdens de Nacht van de Nacht. De Nacht van de Nacht is een jaarlijks evenement georganiseerd door de Natuur en Milieufederaties.

Met de campagne Nacht van de Nacht staan we stil bij de schoonheid van de nacht. Tegelijkertijd vragen we aandacht voor de gevolgen van lichthinder. Tijdens de Nacht van de Nacht worden er door het hele land honderden evenementen georganiseerd in het donker en doven honderden bedrijven en gemeenten lichten van gebouwen en reclameverlichting. De 18e editie van de Nacht van de Nacht vindt

heeft plaatsgevonden op 29 oktober 2022. Er waren verschillende activiteiten georganiseerd door diverse achterban organisaties. Naast dat het een mooi evenement is dat veel bezoekers trekt, genereerde het dit jaar ook veel media-aandacht. Mede door de hoge gasprijzen was dit jaar de belangstelling en daarmee ook het podium voor het onderwerp groot.

Naast de duizenden vrijwilligers zetten ook bekende Nederlanders onder wie Govert Schilling en natuurfotograaf Johan van de Wielen zich in als ambassadeur voor de Nacht van de Nacht.

3.5 Natuurlijk Kapitaal

Wij leven van de natuur en krijgen onze eerste levensbehoeften van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, voedsel, fossiele brandstoffen, zon en wind. Deze natuurlijke hulpbronnen zijn niet onuitputtelijk, zeker niet met de snelheid waarmee ze gebruikt worden. Daarom moeten wij zorgen dat de natuurlijke kringloop de gelegenheid heeft om zichzelf te herstellen. Dat begint met zo verstandig mogelijk met het natuurlijk kapitaal om te gaan. Dat kan door onnodige verspilling tegen te gaan, door hergebruik, maar ook door het stimuleren van simpele maatregelen die de natuur een handje helpen.

Valuta voor veen

In Zuid-Holland bestaat het grondgebied voor ruim 25% uit veengronden die zeer gevoelig zijn voor bodemdaling door veenoxidatie. Als gevolg van een lage grondwaterstand wordt het veen blootgesteld aan de lucht, waardoor het oxideert, met bodemdaling en de emissie van grote hoeveelheden CO₂ als gevolg. De lage grondwaterstand is met name een gevolg van de intensieve landbouw. Door het toepassen van vernattingmaatregelen in agrarische veenweidegebieden, wordt veenoxidatie voorkomen. Daarmee wordt bodemdaling en CO₂-uitstoot voorkomen. Deze vermindering van CO₂-uitstoot kan worden verkocht in de vorm van CO₂-certificaten aan partijen die op vrijwillige basis hun CO₂-uitstoot willen compenseren. Zo ontstaat een nieuw verdienmodel waarmee geïnvesteerd kan worden in het tegengaan van bodemdaling en waarmee de inkomstenderving van agrariërs kan worden gecompenseerd. Dit concept is door de natuur en milieufederaties in de veenweideprovincies verder uitgewerkt en toegepast.

Ook in Zuid-Holland is hard gewerkt aan de methode. 2022 was voor 'Valuta voor Veen' een bijzonder jaar in Zuid-Holland omdat de 'Stichting Nationale Koolstofmarkt (SNK)' maar liefst 4 Zuid-Hollandse 'Valuta voor Veen' projecten heeft goedgekeurd, waardoor deze van start mogen gaan. Aan elk van deze projecten is veel inspanning voorafgegaan omdat ze een bijzondere variant van 'Valuta voor Veen' zijn. Het gaat hier om de natuurvariant van 'Valuta voor Veen' in natuurgebied de Nesse in de Krimpenerwaard, dat in eigendom is van 'Stichting het Zuid-Hollands Landschap'. De peilverhoging heeft behalve op de CO₂-emissie ook een positief effect op het weidevogelbeheer in dit gebied. Ook de 'Valuta voor Veen' variant met natte teelten bij de 'Cranberry Company' is goedgekeurd. Er worden hier, eveneens in de Krimpenerwaard, Cranberries geteeld, welke baat hebben bij een hoog waterpeil. Ook is gebleken dat het aantal verschillende soorten insecten door de peilverhoging enorm is toegenomen. 'Last but not Least' zijn er door de SNK in de Alblasserwaard 2 pilotprojecten goedgekeurd van de 'Valuta voor Veen' variant klei-op-veen met pompgestuurde waterinfiltratie. Hierbij bevindt zich een kleilaagje van 10 cm op de veenlaag, wat de CO₂-emissie beïnvloedt. Ook is de manier van peilverhoging anders, namelijk door middel van het actief pompen van water in een drainagesysteem, waardoor het waterpeil feitelijk gestuurd kan worden. Voor al deze projecten zijn nu CO₂-certificaten beschikbaar en de praktische uitvoering van peilverhoging kan plaats vinden.

Platform CO₂ Neutraal

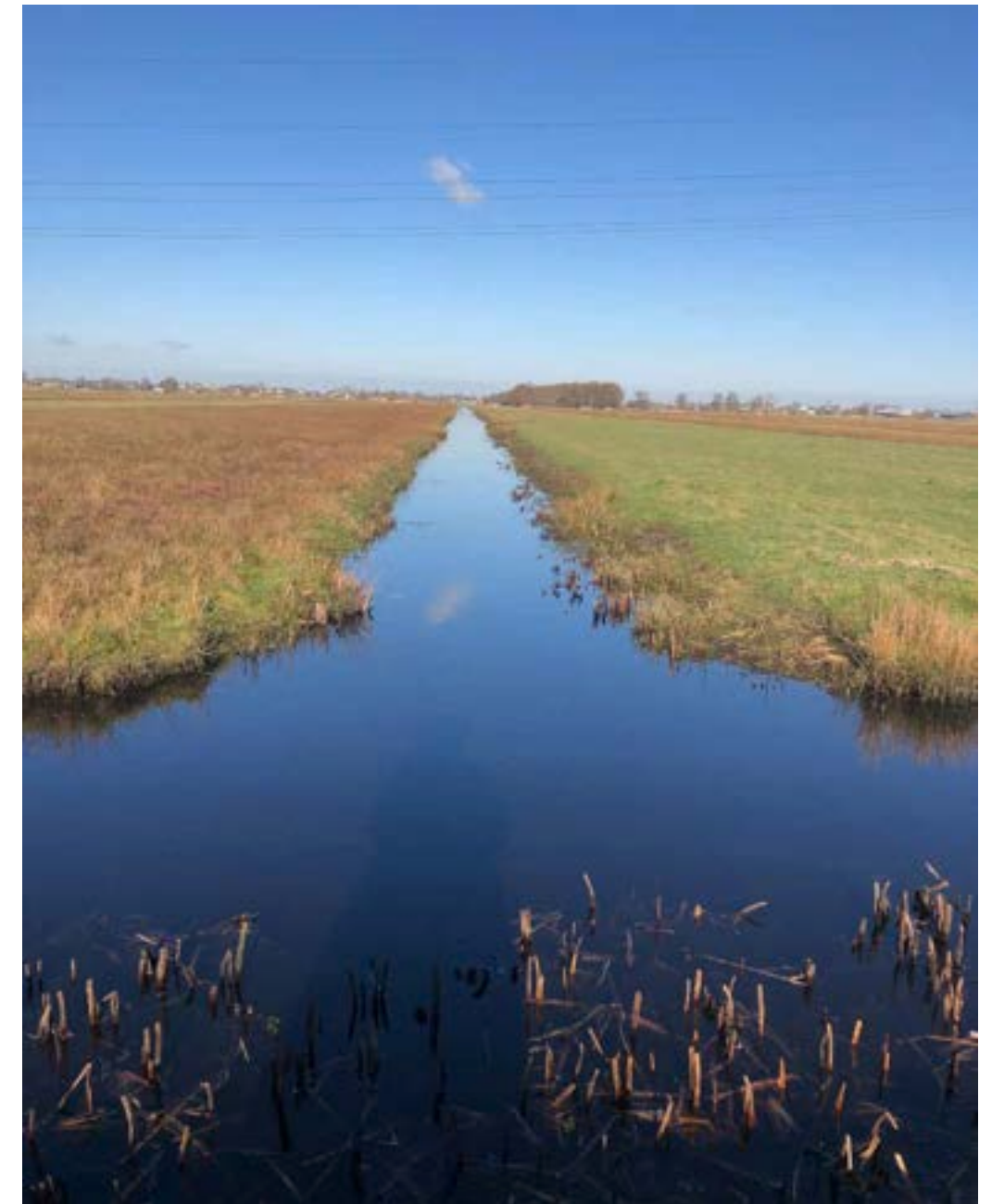
Het in 2021 opgerichte Platform CO₂-neutraal heeft zich in 2022 verder ontwikkeld als Platform voor de handel in vrijwillige CO₂-certificaten. Tot eind 2022 zijn er via het Platform 3160 CO₂-certificaten verkocht, dit is equivalent aan het rijden van 13.809.200 kilometers in een middenklasse-auto met benzinemotor.

Steeds meer bedrijven, overheden en burgers werken actief aan het verkleinen van de eigen CO₂-voetafdruk. Eerst zelf reduceren, daarna

pas compenseren is daarbij het uitgangspunt. Voor het deel dat nog niet lukt investeren zij steeds vaker vrijwillig, via aankoop van CO₂-certificaten, in projecten waarmee CO₂-uitstoot wordt verminderd of vastgelegd.

Tot voor kort gebeurde dat vooral op de wereldmarkt met internationale projecten. Met projecten van het Platform CO₂-neutraal kan dit nu ook betrouwbaar en geborgd dichtbij: in Nederland, soms zelfs letterlijk om de hoek. Zo vloeien de maatschappelijke en financiële baten terug naar de regio.

Ondanks dat het Platform openstaat voor projecten op basis van verschillende bij "de Stichting Nationale Koolstofmarkt" geregistreerde en geborgde methodieken, zijn er in de praktijk alleen nog maar CO₂-certificaten verkocht van "Valuta voor Veen"-projecten. Daarbij mag wel aangetekend worden dat de vraag naar CO₂-certificaten vele malen groter is dan dat er door projecten geleverd kan worden.

3.6

Natuur en Landschap

Leefgebieden van planten en dieren moeten worden beschermd, tevens moeten planten en dieren voldoende ruimte krijgen, ook buiten natuurgebieden. Helaas wordt onze natuur bedreigd. Van de oorspronkelijke biodiversiteit is nog maar zo'n 16% over. De bedreigingen voor de natuur o.a. een hoge stikstofdepositie, verdroging, slechte waterkwaliteit en klimaatverandering. Deze bedreigingen staan niet op zichzelf en zijn met elkaar verweven.

De NMZH ambieert een Zuid-Holland waar de natuur ook een plaats krijgt in de stad, waar de landbouw aansluit op de bestaande natuur en waar ruimtelijke plannen rekening houden met de bodem en de ondergrond. Een Zuid-Holland waar ook gebieden met rust, duisternis en stilte te vinden zijn is ons ideaal. Wij richten ons op behoud van bestaande natuur en landschappen, maar ook op herstel en ontwikkeling van nieuwe natuur. Dat doen we door onze uitgangspunten onder de aandacht te brengen bij gemeenten, waterschappen en provincie en door mee te denken over verbeteringen. Als het niet anders kan maken we gebruik van juridische procedures.

Natuur- en Landschapsoverleg (NLO)

De NMZH werkt met Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, het Zuid-Hollands Landschap, Dunea, IVN en het Nationaal Park Hollandse Duinen (NPHD) samen in het Natuur- en Landschapsoverleg (NLO). Het doel hiervan is onderlinge afstemming van de activiteiten op provinciaal niveau en waar mogelijk het samen optrekken in de provinciale belangenbehartiging.

De NMZH heeft hierbij een centrale regierol en organiseert daartoe onder andere vier tot vijf keer per jaar een overleg tussen de medewerkers en directeurs van de organisaties. In 2022 hebben er ook een aantal Themasessies plaatsgevonden met alle betrokken medewerkers. Tijdens deze sessies is er invulling gegeven aan het optimaliseren van de samenwerking onderling.

Programma Natuur – Natuurinclusief

In 2022 is Team Natuurinclusief van de provincie Zuid-Holland samen met IVN en de NMZH aan de slag gegaan met het vormgeven van de contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland.

Allereerst is per thema/domein (energie, infrastructuur, recreatie, water, landbouw, financiën, bouw en gezondheid) alle output van de Eventweek Natuurinclusief verwerkt. Dit heeft als basis gediend om verder het gesprek aan te gaan met de domein-/thematrekker. Indien van toepassing zijn er naast de thema-/domeintrekkers meerdere collega's betrokken om te zorgen voor voldoende draagvlak, motivatie en eigenaarschap.

Vervolgens heeft er een bestuurlijke consultatie plaatsgevonden: er zijn individuele gesprekken geweest met de gedeputeerden van Zuid-Holland waarin de natuurinclusiviteit in Zuid-Holland, met nadruk op hun portefeuille(s), verder is toegelicht. Deze gesprekken hebben ertoe

geleid dat de contouragenda Natuurinclusief ook bestuurlijk draagvlak heeft gekregen en hiermee o.a. zal dienen als input voor de komende collegeperiode 2023 – 2027.

Dit alles heeft geresulteerd in een op hoofdlijnen uitgezet plan voor een Natuurinclusief Zuid-Holland met als doel om natuur en biodiversiteit een plek te geven in grote opgaven zoals woningbouw, landbouw, water, infrastructuur, gezondheid en de energietransitie.

PAS en Stikstof

Stikstofoxiden (NOx) en ammoniak (NH3) zijn schadelijk voor de natuur als er te veel van in de bodem of het water terechtkomt. Planten als bramen, brandnetels en gras gaan er harder door groeien en overwoekeren andere planten. Daardoor verdwijnen ook insecten, vlinders en vogels. Stikstofdeeltjes inademen kan bovendien slecht zijn voor de gezondheid.

Ongeveer 80 procent van de lucht die we inademen, bestaat uit stikstof (N2). Dit is een onschadelijk gas. Maar er zijn ook verbindingen met stikstof die wél schadelijk kunnen zijn, zoals ammoniak (NH3) en stikstofoxiden (NOx). Te veel van deze gassen in de lucht is slecht voor de natuur en slecht voor de gezondheid.

Ammoniak (NH3) komt vooral vrij uit de mest en urine van dieren. Stikstofoxiden (NOx) komen vooral in de lucht door het verkeer (uitlaatgassen) en de industrie.

We kunnen het niet genoeg benadrukken: de Nederlandse natuur lijdt al decennialang onder de veel te hoge stikstofdepositie. Natuurbescherming en -herstel is hard nodig en urgent, omdat veel zeldzame soorten planten en dieren zich niet meer kunnen handhaven in de aangewezen natuurgebieden. Dat is een groot probleem omdat biodiversiteit de pijler is onder een goed functionerend ecosysteem.

De NMZH heeft in 2022 de volgende bijdrage geleverd t.a.v. deze problematiek:

- 1) Maandelijks een provinciale Sectortafel Stikstof overleg;
- 2) Gebiedsgerichte aanpak stikstof Biesbosch: agenda gevolgd en deelgenomen aan het overleg;
- 3) Deelname aan de Gebiedsgerichte aanpak stikstof haven industrieel complex (HIC).

Kustpact

In 2022 is er opnieuw aandacht gegeven aan de bescherming van de kust. Er is tijdens de tweejaarlijkse bijeenkomsten afstemming geweest met de kustpartners. Daarnaast is er meerdere malen contact geweest met de provinciale coördinator en heeft er in 2022 een bestuurlijk kustpactoverleg plaatsgevonden met Minister de Jonge.

Ten aanzien van de begrenzing van het monitoringsgebied zal nog een definitief besluit worden genomen. Iedere partij is het erover eens

dat er per kustprovincie een duidelijk overzicht moet komen van de pijlpijnprojecten.

Daarnaast is er eind 2022 het traject van het Nationaal Programma Landelijk gebied opgestart in de vorm van het Zuid-Hollands Landelijk Gebied (ZH-PLG). Eén van de focusgebieden in Zuid-Holland is Kust en Duinen.

(Inspraak)Water

In 2022 is de campagne Inspraakwater gelanceerd:

Rottemeren, de Kaag, Reeuwijkse Plassen, de Braassem... Zuid-Holland bestaat voor één zesde uit water. Water dat wordt vervuild door bestrijdingsmiddelen, medicijnresten en andere gifstoffen. Er is beleid, maar vervuilers merken daar weinig van. Dat kan zo niet langer! De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland strijdt voor schoon en gezond water.

Onze strijdwaarden:

- 1) Zuid-Holland heeft recht op schoon oppervlaktewater
- 2) Een gezonde leefomgeving is van levensbelang
- 3) Gif hoort in ons oppervlaktewater NIET thuis
- 4) Wie de regels overtreedt, wordt vervolgd. Zonder uitzondering!
- 5) De vervuiler betaalt!
- 6) De overheid moet haar werk doen.

In het kader van deze campagne is er nauw overleg geweest met Natuurmonumenten, aangezien ook zij een campagne over waterkwaliteit hebben gelanceerd. Er zijn afspraken gemaakt over de manier waarop we elkaar kunnen versterken. In dit kader heeft de NMZH twee keer samen met Natuurmonumenten ingesproken tijdens de VV-vergaderingen van het Hoogheemraadschap van Delfland. Daarnaast is er ook gezamenlijk contact met diverse ambtenaren van de waterschappen om invloed uit te oefenen op de werkzaamheden en prioritering die door de waterschappen worden uitgevoerd.

De NMZH is ook in overleg met PAN Europe. PAN Europe streeft ernaar om gevaarlijke pesticiden in Europa te elimineren, de afhankelijkheid van pesticiden te verminderen en ecologisch verantwoorde alternatieven voor chemische ongediertebestrijding te bevorderen. Samen met PAN Europe is een start gemaakt met een plan om meerdere pesticiden te elimineren in de glastuinbouwsector die grote invloed hebben op de waterkwaliteit in Zuid-Holland. In 2023 zal dit plan verder worden uitgewerkt en uitgevoerd.

Faunabeheer

Dieren zijn kwetsbaar en hebben onze bescherming nodig. Die wordt hun vanuit de overheid echter niet altijd geboden. Vaak geeft de provincie Zuid-Holland veel te algemene ontheffingen om dieren af te schieten, soms zelfs in strijd met de regels voor natuurbescherming. Samen met 40 andere natuurorganisaties hebben wij ook in 2022 gewerkt aan de verbetering van het faunabeheer in Zuid-Holland.

Helaas hebben we ook in 2022 moeten constateren dat de Faunabeheereenheid nog steeds niet alle achterstanden t.a.v. de faunabeheerplannen heeft weten weg te werken. Wij zijn daarnaast van mening dat de stem en het belang van de natuur niet voldoende wordt vertegenwoordigd binnen de Faunabeheereenheid, waardoor er ons inziens niet altijd een goed overwogen keuze gemaakt kan worden.

In 2022 hebben we in het kader van het faunabeheer de volgende activiteiten uitgevoerd:

- Samen met de NLO-partners een advies opgesteld aan de provincie t.a.v. het faunabeheer voor icoonsoort de bever;
- Zienswijze ingediend, mede namens Fauna4Life en Natuur- en Vogelwacht Biesbosch, t.a.v. het afschot van ganzen in de winterperiode;
- Zienswijze ingediend, onder leiding van Natuurmonumenten en samen met het Zuid-Hollands Landschap, betreft het ontwerp herziening module soortenbeleid;
- Voorbereidingen met Fauna4Life en Natuur- en Vogelwacht Biesbosch voor de rechtszaak ontheffing op de Wet natuurbescherming – beheer en schadebestrijding afschot ree die in februari 2023 plaatsvindt. Dit bezwaar is mede namens 13 achterban organisaties ingediend.

Natuurlijke Klimaatbuffers

De Coalitie Natuurlijke Klimaatbuffers (CNK) bestaat uit acht natuurorganisaties en deze stimuleert de inzet van natuur als oplossing voor het aanpassen aan klimaatverandering. Klimaatbuffers zijn gebieden waar natuurlijke processen de ruimte krijgen. Hierdoor groeien ze mee met klimaatverandering, waar mens en natuur van profiteren. In opdracht van de CNK zijn er in Zuid-Holland zeven ambassadeurs geworven. In 2022 hebben er drie bijeenkomsten

plaatsgevonden met de Zuid-Hollandse Klimaatbufferambassadeurs en zijn er daarnaast twee landelijke bijeenkomsten geweest.

De NMZH in het kader van dit onderwerp een opdracht uitgevoerd voor de provincie Zuid-Holland: het in kaart brengen van kansen voor bestaande en nieuwe klimaatbuffers in Zuid-Holland.

Tijdens het proces om tot het eindproduct te komen (kaarten waarop per klimaatbuffertype te zien is waar zich kansen bevinden in Zuid-Holland), is er regelmatig afstemming geweest met afgevaardigden van diverse Zuid-Hollandse waterschappen, de Natuur- en Vogelwerkgroep Alblasserwaard en het Nationaal Park Hollandse Duinen.

Het eindresultaat is op onze website gepresenteerd: [Stage over Klimaatbuffer in de provincie Zuid-Holland door Nienke Ketting – Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland](#)

Deltaplan Biodiversiteit

Vanaf 2018 zijn de Natuur en Milieufederaties betrokken bij het Deltaplan Biodiversiteit om te werken aan herstel van de biodiversiteit. In 2022 lag naast andere activiteiten de nadruk op landschapselementen en het realiseren van 10% groenblauwe dooradering. Ongeveer 60% van de landschapselementen is de laatste eeuw door verstedelijking en intensivering en schaalvergroting in de landbouw verdwenen.

Daarom is het vanuit het Deltaplan met de partners het Aanvalsplan Landschapselementen opgesteld en in september aangeboden aan minister Van der Wal. Het Aanvalsplan draagt bij aan het toekomstperspectief voor de landbouw en het landelijk gebied als geheel. Daarnaast levert het een significante bijdrage aan het halen van Europese verplichtingen rondom biodiversiteit (Vogel- en Habitatrichtlijn), de klimaatopgave en schoon water (Kaderrichtlijn Water).

Vanuit de NMZH richten we ons op het concreet maken van de doelen uit het Aanvalsplan in Zuid-Holland, het verbinden ervan met lopende projecten zoals Valuta voor Veen en het inbedden van de doelen in het Zuid-Hollandse Programma Landelijk Gebied (ZH-PLG).

Plan Boom

Plan Boom is een initiatief van de Natuur en Milieufederaties. Met Plan Boom willen we in vier jaar tijd 10 miljoen extra bomen planten in Nederland. Bomen nemen CO₂ op, zijn van groot belang bij de bestrijding van hittestress, brengen schaduw en verkoeling en houden water vast in droge tijden. Daarbij versterken ze de veerkracht van de natuur en de biodiversiteit, zodat de natuur de effecten van klimaatverandering beter kan opvangen.

Plan Boom richt zich op het faciliteren van initiatieven, het vinden van locaties en het organiseren van de vrijwilligers die de bomen gaan planten.

De activiteiten die in het kader van Plan Boom in Zuid-Holland hebben plaatsgevonden in 2022:

- In 2022 heeft er een prijsvraag plaatsgevonden voor diverse initiatieven voor de aanplant van bomen. Deze prijsvraag is gefinancierd door de provincie Zuid-Holland. Op deze manier hebben we vijf initiatieven blij kunnen maken met een geldbedrag van € 5.000,- dat ze hebben kunnen inzetten voor het aanschaffen van plantmateriaal;
- Op 5 februari heeft er samen met Meer Bomen Nu (Urgenda) en Duurzaam Den Haag een uitdeelactie plaatsgevonden in Den Haag
- Op 11 maart zijn er samen met Meer Bomen Nu (Urgenda) in Sassenheim diverse boompjes uitgedeeld;
- Op 14 april hebben alle Zuid-Hollandse burgemeesters een Plan Boom-boompjespakket ontvangen. Hiermee hebben we Plan Boom bij iedere gemeente onder de aandacht gebracht;
- Op 21 april is er tijdens het 50-jarig jubileumfeest van de NMZH aan iedere deelnemer een boompjespakket uitgedeeld. Pakketten die over waren zijn naar een Rechtstreeks locatie in Den Haag gebracht waar ze verder gratis zijn uitgedeeld;
- April – Uitdeeldag in Naaldwijk in samenwerking met de gemeente Westland;
- 29 oktober – Wegens succes in april is er in oktober wederom een uitdeelactie geweest in Naaldwijk in samenwerking met de gemeente Westland

Natuur in de stad

De provincie Zuid-Holland heeft in 2022 actie gezet op het feit dat een miljoen plant- en diersoorten met uitsterven worden bedreigd. Dit heeft zij gedaan door de subsidieregeling 'Natuur in de stad' in het leven te roepen.

De provincie heeft 40 icoonsoorten benoemd. Icoonsoorten kunnen gezien worden als een graadmeter: als het leefgebied van deze soorten op orde is, gaat het goed met de Zuid-Hollandse natuur. Dat het met deze soorten minder goed gaat komt onder meer door de toenemende verstedelijking, de steeds schaarser wordende ruimte voor natuur in de stad, nieuwe manieren van bouwen en isolatie van woningen.

De NMZH heeft ondersteund bij de uitvoering van de subsidieregeling. De subsidieaanvragen zijn na binnenkomst bij de provincie doorgestuurd naar de NMZH ter beoordeling. Deze beoordeling heeft samen met Bureau Stadsnatuur uit Rotterdam plaatsgevonden.

Er zijn diverse aanvragen goed gekeurd welke terug zijn te lezen op onze website: [Natuur in de stad - Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland](#).

#nietzondernatuur

Door middel van een gezamenlijke oproep in meerdere landelijke dagbladen roepen 64 organisaties namens miljoenen Nederlanders het kabinet op om te bouwen aan een toekomst waarin ruimte is voor natuur, een gezond klimaat en natuurvriendelijke landbouw. Ze roepen op aan de slag te gaan met de uitvoering van het coalitieakkoord. De steun voor dit signaal komt uit alle hoeken van de maatschappij, zoals natuurorganisaties waaronder de Natuur en Milieufederaties, wetenschappers, verkeersorganisaties, banken, kerken, bouwbedrijven en boeren.

Veel Nederlanders zien dat het van belang is om nú op te komen voor de natuur. Zo vindt 88% natuur in Nederland essentieel en vindt 69% dat er méér natuur zou moeten komen, blijkt uit onderzoek van I&O Research eerder dit jaar. Het kabinet heeft in het coalitieakkoord goede plannen gemaakt voor de natuur en het herstel hiervan. Nu is het de hoogste tijd om ze uit te voeren.

De natuur in Nederland staat namelijk onder grote druk. Nergens in Europa gaat het zo slecht met de biodiversiteit als in Nederland. Geruisloos verdwijnen zeldzame, maar ook heel gewone planten en dieren uit ons land, elk jaar weer. Nederland bungelt onderaan de lijst van Europese landen als het gaat om het aantal oppervlaktes met beschermde natuur of om de waterkwaliteit door vervuiling van onder andere mest, lozingen en andere verontreinigingen. Van de oorspronkelijk in Nederland voorkomende soorten is vaak nog maar een fractie van hun populatie over. Deze afname is ook slecht nieuws voor ons. Want als soorten uitsterven of verdwijnen stort het kaartenhuis van de natuur in elkaar. In de natuur is namelijk alles van elkaar afhankelijk. We kunnen niet zonder natuur.

3.7 Verkeer en Vervoer

Iedereen heeft te maken met verkeer, vervoer en infrastructuur. Mobiliteit is belangrijk om te kunnen werken, naar school te kunnen gaan, voor sociale contacten en voor ontspanning. Daarvoor zijn vervoermiddelen en wegen nodig. De NMZH vindt dat bij mobiliteit het klimaat, milieu en natuur zo min mogelijk geschaad moeten worden. Dat wil zeggen: beperk CO₂-uitstoot, luchtverontreiniging, geluidhinder en aantasting van landschap en natuur.

Het huidige verkeers- en vervoersbeleid is nog steeds erg gericht op het aanleggen van nieuwe wegen, het verbeteren van bestaande wegen en het ontwikkelen van vliegverkeer. Daarom doen wij voorstellen voor alternatieven waar dit mogelijk is en denken wij mee over de minst schadelijke inpassing.

CRO Rotterdam The Hague Airport (RTHA)

In Zuid-Holland ligt tussen Den Haag en Rotterdam het vliegveld Rotterdam The Hague Airport (RTHA). De NMZH is sinds 2014 lid van de Commissie Regionaal Overleg luchthaven Rotterdam (CRO). De CRO heeft tot taak om, – via overleg tussen diverse betrokkenen, het gebruik van de luchthaven te bevorderen op een wijze die zoveel mogelijk recht doet aan de belangen van die betrokkenen. Via deelname aan de CRO RTHA behartigt de NMZH de belangen van de leefomgeving. In 2022 heeft de NMZH deelgenomen aan de reguliere vergaderingen van de CRO die ieder kwartaal plaatsvinden. Daarnaast heeft er in 2022 ook een CRO+ vergadering plaatsgevonden waar alle omliggende gemeenten voor waren uitgenodigd.

Tevens is er in 2022 nader contact geweest met Stichting RHIA (Rotterdam The Hague Innovation Airport) over het verder verduurzamen van de luchthaven. Ook is hier contact over geweest met de desbetreffende gedeputeerde van PZH. Helaas heeft dit niet geleid tot een opdracht.

Luchthavenbesluit (LHB) Rotterdam The Hague Airport (RTHA)

Rotterdam The Hague Airport initieerde met belanghebbenden uit de omgeving van de regionale luchthaven een participatietraject in opmaat naar een nieuw Luchthavenbesluit. In het luchthavenbesluit wordt vastgelegd waar een luchthaven ligt, hoe lang en hoe breed de landingsbaan is en welk luchtverkeer gebruikmaakt van de luchthaven. In een luchthavenbesluit staan ook de regels en grenswaarden waar een luchthaven zich aan moet houden. De luchthaven moet een nieuw luchthavenbesluit aanvragen bij het ministerie van Infrastructuur en Milieu.

Onder leiding van onafhankelijke procesbegeleiding is er afgelopen twee jaar een intensief dialoog gevoerd over het toekomstig gebruik van de luchthaven, het vliegverkeer en de impact in de regio. Met het eindproduct is geprobeerd de verschillende belangen en wensen inzichtelijk te maken. Voor RTHA kan het nu de basis vormen in haar officiële aanvraag bij het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

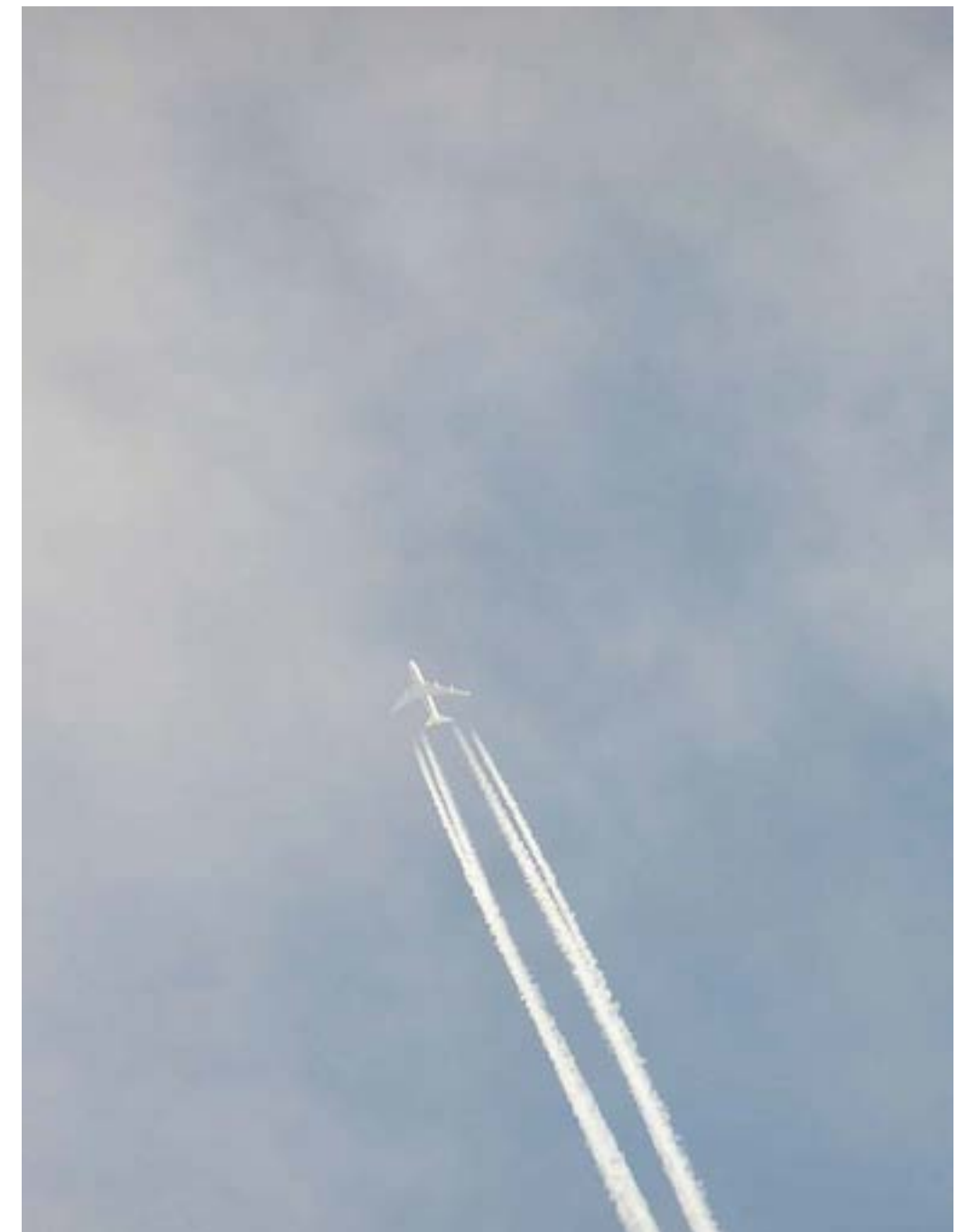
Het Eindproduct van het participatieproces is terug te vinden via deze link: [Participatietraject Rotterdam The Hague Airport afgerond – Participatietraject RTHA Luchthavenbesluit](#)

Tijdens het Participatieproces voor het nieuw aan te vragen LHB voor RTHA heeft de NMZH mede namens Natuurmonumenten, Rotta, Midden-Delfland Vereniging, Natuur- en Milieubescherming Pijnacker en de gemeenten Midden-Delfland en Delft, zitting gehad in de centrale werkgroep.

De volgende belangen zijn tijdens het participatietraject behartigd:

- Belang van stimuleren leefomgeving ecosysteem (mens, dier en natuur).

- Verminderen impact vliegverkeer op ecosysteem (natuur- en recreatiegebieden waaronder het Bijzonder Provinciale Landschap van Midden-Delfland, inclusief stiltegebied).
- Respecteren van de status van de aanwezige provinciale stiltegebieden.
- Op een duurzame manier omgaan met faunabeheer.
- Verduurzamen van vastgoed, infrastructuur en (vlieg)operatie.
- De kwaliteit van de leefomgeving.
- Sturing op maximale verduurzaming in alle businessprocessen van RTHA met oog voor natuur en landschap.

4.0

Verantwoording en Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht bestaat uit maximaal vier leden en een voorzitter. Twee leden worden benoemd op voordracht van de Raad van Aangesloten Organisaties die het bij de NMZH aangesloten Zuid-Hollandse natuur- en milieunetwerk vertegenwoordigt. Twee andere leden worden benoemd op basis van kerncompetenties en provinciale betrokkenheid. De vier leden kiezen zelf een onafhankelijk voorzitter. Leen van der Sar is op 13 december 2021 afgetreden als lid van de Raad van Toezicht. Chris Enthoven is ook op 13 december 2021 unaniem herbenoemd als voorzitter van de Raad van Toezicht. Vanaf 2020 heeft de Raad van Toezicht ook stagiair Bart Raessens gelegenheid gegeven om aanwezig te zijn en deel te nemen aan de vergaderingen van de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht is in gesprek met Pieter Hellinga als beoogt opvolger van Leen van der Sar.

Samenstelling Raad van Toezicht

Op 31 december 2022 bestond de Raad van Toezicht uit de volgende leden:

Chris Enthoven, voorzitter
Bestuurslid Cultuurkwartier Leiden

Karin Husmann, vertrouwenspersoon
Sales- en Marketingmanager S4 Energy
Lid Raad van Advies EPG certificering

Pieter Hordijk, lid Auditcommissie
Geen nevenfuncties

Rutger Klei, vice-voorzitter en voorzitter auditcommissie Zelfstandig bestuursadviseur, Klei Organisatie Advies te Rotterdam
Lid Raad van Advies Gezondheidscentrum Mathenesserlaan, Rotterdam
Voorzitter Bestuur St. Huizen Grootenboom van Os
Begeleider Masterscripties RC/EMFC opleiding Erasmus School of Accounting and Finance (ESAA)

Naam	Functie	Toetreding RvT	Aftreden/Verkiezbaar						
			2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Chris Enthoven	voorzitter	20-09-2016			HKC			HKC	
Pieter Hordijk	lid Zuid en Auditcommissie	21-02-2017	GA			GA			HKA
Karin Husmann	lid Rijnmond en vertrouwenspersoon	21-02-2017	GA			GA			HKA
Rutger Klei	Vicevoorzitter en voorzitter Auditcommissie	28-11-2017	GC			GA			HKC
Vacature									

Vanaf 2020 heeft de Raad van Toezicht ook stagiair Bart Raessens gelegenheid gegeven om aanwezig te zijn en deel te nemen aan de vergaderingen van de Raad van Toezicht.

De leden van de Raad van Toezicht worden benoemd voor een periode van drie jaar en zijn daarna maximaal tweemaal herbenoembaar. Ultimo het boekjaar is het volgende rooster van aftreden van toepassing:

A = Afgetreden of Einde zittingsduur

GC = Gekozen Coöptatie

GA = Gekozen voordracht Raad van Aangesloten Organisaties

H = Herkozen

HKC = Herkiesbaar voordracht Coöptatie

HKA = Herkiesbaar voordracht Raad van Aangesloten Organisaties

Taken Raad van Toezicht en frequentie vergaderingen

Tot de taken van de Raad van Toezicht (RvT) behoren het goedkeuren van de begroting, jaarrekening en het jaarverslag, evenals het meerjarenbeleidsplan. De Raad van Toezicht laat de beleidsvorming en -uitvoering, waaronder het financieel beheer, over aan de directeur en het team. Daarnaast staat de voortgang van de projecten en de strategische programma's regelmatig op de agenda en worden er strategische kwesties bediscussieerd. In 2022 zijn in totaal vier Raad van Toezicht-vergaderingen gehouden en is een heisessie met een vervolg georganiseerd over de financiële continuïteit en ontwikkelscenario's van de NMZH en de zelfevaluatie over het functioneren van de Raad van Toezicht van de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland.

Verder op de agenda

In 2022 kon de RvT weer live vergaderen en ook de heisessie kon live doorgang vinden. Corona heeft verder geen noemenswaardige problemen meer opgeleverd anders dan de financiële effecten die dit met zich meegebracht heeft met een doorwerking naar 2022. Dit vroeg van de directie voortdurende aandacht en leidde ook tot extra aandacht vanuit de RvT. In navolging van 2020 en 2021 is ook in 2022 uiteindelijk gekozen om voor het verlies aan omzet een aanvraag te doen in het kader van de NOW-regeling. Vanuit de RvT is stilgestaan bij de maatschappelijk positie van de NMZH in 2025 en de financiële continuïteit op de middellange termijn. Hiervoor zijn gesprekken gevoerd met de provincie Zuid-Holland wat uiteindelijk tot een Provinciale Statenbesluit in oktober heeft geleid om de NMZH voor de brede netwerkondersteuning voor 2022 en 2023 weer een subsidiebijdrage toe te kennen. Op 19 april 2022 vierde de NMZH haar 50 jarig bestaan met diverse activiteiten is hier stil bij gestaan en werd op 21 april 2022 een jubileumsymposium gehouden in Museon-Omniversum (One Planet).

Ook is in 2022 regelmatig in de RvT gesproken over de samenwerking van de 12 natuur- en milieufederaties. De NMF's werken aan een nieuw governance model om de onderlinge samenwerking en effectiviteit te vergroten, waarbij het behoud van diversiteit van de verschillende NMF's voor de NMZH heel belangrijk is. De RvT voelt zich zeer betrokken bij deze ontwikkeling en de positionering van het landelijk bureau. Vanuit een constructieve houding stelt de NMZH een ontwikkeling voor waarbij het landelijk bureau dienstbaar is voor de 12 provinciale natuur en milieufederaties. Hier is in 2022 binnen de landelijke samenwerking verder over gesproken.

Klachtenregeling

De NMZH heeft een klachtenregeling voor iedereen die een klacht heeft over een uiting van beleving van ongenoegen over de wijze waarop de NMZH, dan wel over personen die werkzaam zijn bij of namens de NMZH, gehandeld hebben, dan wel nagelaten gehandeld te hebben.

Uitgangspunt van deze klachtenprocedure is dat de klager voor zover mogelijk tevreden gesteld wordt en dat de klacht door de NMZH wordt gebruikt om de effectiviteit en de efficiency van de organisatie te vergroten. Meer informatie over de klachtenregeling en het indienen van een klacht is te vinden op <https://milieufederatie.nl/klachten/>

In 2022 is vastgesteld dat geen gebruik is gemaakt van de klachtenregeling voor derden.

Auditcommissie en frequentie vergaderingen

De RvT heeft een Auditcommissie (AC) ingesteld voor de ondersteuning, advisering en het voorbereiden van besluitvorming van de RvT over de financiële gang van zaken en voor de toetsing van de werking van de administratieve organisatie en de controle hiervan. De taken en verantwoordelijkheden van de AC zijn verder vastgelegd in het Reglement van de Auditcommissie. In 2022 is de Auditcommissie in totaal vijf keer bijeengekomen.

De Auditcommissie bestaat uit twee leden vanuit de Raad van Toezicht. De vergaderingen van de Auditcommissie worden bijgewoond door de directeur en de controller van de NMZH. Rutger Klei is door de RvT benoemd tot voorzitter van de Auditcommissie.

Integriteitsverklaring

De NMZH is een goed doel en in het bezit van een CBF-Keur. Met het CBF-Keurmerk laten wij zien dat er sprake is van een verantwoorde manier van fondsenwerving en besteding. De ANBI-status hebben wij ontvangen omdat we ons minstens 90% inzetten voor het algemeen nut. Daarnaast hanteren Directie en Raad van Toezicht de Code Wijffels voor goed bestuur van goede doelen. We onderschrijven het belang van een goed gefundeerd maatschappelijk vertrouwen en volgen dan ook de aanbevelingen op van de vereniging Goede Doelen Nederland.

De Raad van Toezicht leden hebben allen in een verklaring de volgende principes onderschreven: Bestuurders en toezichthouders zijn onafhankelijk en handelen integer. Zij zijn alert op belangenverstrengeling, vermijden ongewenste belangenverstrengeling en gaan op een transparante en zorgvuldige wijze om met het voorkomen van tegenstrijdige belangen. Zij onderschrijven het integriteitsbeleid en de bijbehorende gedragscodes van de Natuur en Milieufederaties.

“Bestuurders en toezichthouders kunnen meerdere belangen of functies hebben die elkaar raken. Dit kan voor organisaties nuttig en

zelfs nodig zijn, bijvoorbeeld in het kader van de fondsenwerving door bestuurders of de netwerkfunctie van toezichthouders.”

“Belangenverstrengeling is ongewenst. Bijvoorbeeld als de belangen een zodanige invloed op elkaar hebben dat de onafhankelijkheid van een bestuurder of toezichthouder in het geding komt. Daardoor kan de organisatie worden beschadigd en vertrouwen en/of legitimiteit verliezen.”

“Tegenstrijdig belang is een zodanig direct of indirect persoonlijk belang van een bestuurder of toezichthouder dat deze niet meer in staat is om de belangen van de organisatie op een integere, objectieve en onbevooroordeelde wijze te behartigen.”

- o Bestuurders en toezichthouders zorgen voor een cultuur van openheid en aanspreekbaarheid binnen de organisatie.
- o Het bestuur en de raad van toezicht vergewissen zich van de onafhankelijkheid van hun leden. Bestuurders en toezichthouders hebben geen zakelijke of persoonlijke belangen of relaties met de organisatie anders dan als bestuurder of toezichthouder, tenzij anders schriftelijk is overeengekomen. Zij aanvaarden zonder voorafgaande goedkeuring van de raad van toezicht geen (neven)functies die gezien de aard of het tijdsbeslag raken aan hun functioneren.
- o Bestuurders en toezichthouders laten het belang van de organisatie prevaleren boven eigen belangen en onthouden zich van persoonlijke bevoordeling.
- o Bestuurders/toezichthouders melden elke vorm van (mogelijke) belangenverstrengeling en (potentieel) tegenstrijdig belang aan de voorzitter van de raad van toezicht en verschaffen hem daarover alle relevante informatie. De raad van toezicht besluit dan buiten de aanwezigheid van de betrokken toezichthouder(s) en/of bestuurder(s) of er sprake is van ongewenste belangenverstrengeling of tegenstrijdig belang en treft passende maatregelen. De raad van toezicht geeft hierover openheid binnen de organisatie en naar externe belanghebbenden.
- o Als op basis van een melding geconstateerd wordt dat er sprake is van ongewenste belangenverstrengeling zorgt de betrokken bestuurder of toezichthouder ervoor dat deze belangenverstrengeling zo snel mogelijk wordt opgeheven. De raad van toezicht ziet hierop toe en neemt maatregelen wanneer de betrokken bestuurder of toezichthouder hierin nalatig is.
- o Als er sprake is van tegenstrijdige belangen neemt de betrokken bestuurder of toezichthouder niet deel aan de voorbereiding, beraadslaging, besluitvorming en uitvoering van deze zaken.
- o Besluiten tot het aangaan van transacties of relaties waarbij tegenstrijdige belangen van bestuurders of toezichthouders (kunnen) spelen, behoeven vooraf goedkeuring door de raad van toezicht. De raad van toezicht legt deze besluiten schriftelijk en met een motivering vast en rapporteert hierover in het jaarverslag.
- o Alle bestuurders en toezichthouders voldoen aan de ANBI-integriteitseisen. Dit wil zeggen dat hij/zij niet veroordeeld mag zijn voor een misdrijf.

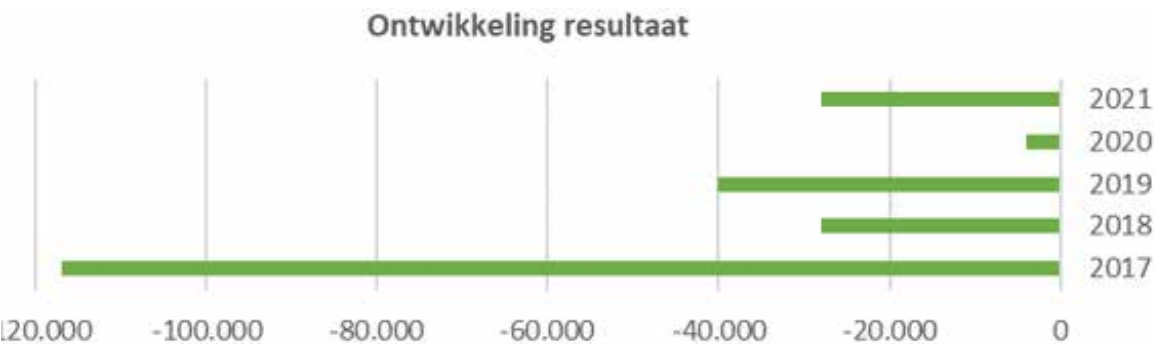
Bezoldiging Raad van Toezicht en directeur

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen geen bezoldiging voor de door hun uitgevoerde activiteiten. Waar nodig kan een vergoeding worden verkregen voor gemaakte kosten maar pas na het indienen van een declaratie hiervoor. De inschaling van directeurs van goede doelen organisaties is op basis van de richtlijn van Goede Doelen Nederland door het CBF als richtlijn overgenomen en vanaf 2018 verplicht gesteld. De beloning van de directeur van NMZH moet hiermee in overeenstemming zijn. In 2018 is de bezoldiging voor de directeur in de Raad van Toezicht gewogen met inachtneming van de regeling beloning directeurs goede doelen. In november 2020 heeft het CBF een nieuw element toegevoegd en is de functie van de directeur op dit onderdeel opnieuw door de RvT gewogen. Uiteindelijk heeft dit niet tot een andere uitkomst geleidt dan die van 2018. De directeursfunctie is opnieuw door de RvT vastgesteld op 345 punten en ingedeeld in categorie F. Ook in 2022 voldoet de NMZH aan alle vereisten van het CBF.

Continuïteitsverklaring

Al 50 jaar geeft de Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland (NMZH) een stem aan natuur en landschap. Wij werken samen met inwoners, groene ondernemers, koplopers in het Zuid-Hollandse bedrijfsleven en overheden vanuit onze maatschappelijke doelstelling en non-profit aan de verduurzaming van onze samenleving. Dat doen wij bij de klimaatopgave en energietransitie, de verduurzaming van de landbouw en voedseltransitie en bij ontwikkelingen binnen natuur en landschap. Tot 2015 ontving de NMZH hiervoor een boekjaarsubsidie van de provincie Zuid-Holland. Konden wij ons in de eerste jaren na 2015 als maatschappelijk ondernemer manifesteren met een bescheiden positief jaarresultaat, de laatste jaren slaagden wij er niet meer in om het boekjaar met een positief financieel resultaat af te sluiten.

Ook 2022 sluiten wij af met een tekort. Tot op heden hebben we deze tekorten ten laste van de continuïteitsreserve kunnen brengen, maar dit is een eindig oplossing. Voor de continuïteit van de NMZH is het noodzakelijk om deze negatieve trend te doorbreken. De huidige continuïteitsreserve van € 129.040 is niet voldoende om in een ultieme situatie te kunnen voldoen aan onze liquidatie verplichtingen en dat is zorgelijk.

De Raad van Toezicht en de directie hebben eind 2021 e.v. aan de hand van een drietal scenario's (basisscenario, basis+ scenario en een liquidatiescenario) opnieuw gekeken naar de financiële exploitatie en de toekomst van de NMZH. Gezamenlijk hebben wij vastgesteld dat het basisscenario (huidige situatie) ons niet verder gaat helpen. Gezien de ervaringen uit de achterliggende jaren is in dit scenario niet voldoende verdien capaciteit om tot een positief resultaat te komen. Het basis+ scenario biedt, onder de juiste randvoorwaarden, ons mogelijkheden om de continuïteit in financiële zin veilig te stellen.

In 2022 zijn er gesprekken gevoerd met de provincie Zuid-Holland voor financiële ondersteuning bij de netwerkfunctie van de NMZH. In oktober 2022 heeft de Provinciale Staten een besluit genomen om onze organisatie voor 2022 en 2023 hierin financieel te ondersteunen. Deze ondersteuning stelt ons in staat om voor de middellange termijn tot een nieuw model te komen voor de financiering van onze netwerkfunctie. Met de provincie is afgesproken om in het 2e/3e kwartaal van 2023 e.e.a. te evalueren om vast te stellen of wij zelfstandig tot een nieuw model van structurele financiering voor de netwerkfunctie kunnen komen of hiervoor vanuit de provincie Zuid-Holland nog ondersteuning voor nodig is.

Daar naast wordt verder gewerkt aan het opbouwen van een impactfonds waarbij een beroep gedaan wordt aan het Zuid-Hollandse bedrijfsleven en onze achterban om tot financiële ondersteuning van het impactfonds te komen. Vanuit het impactfonds kan zo een bijdrage geleverd worden aan onze inzet bij de klimaatopgave en verdere verduurzaming van de provincie Zuid-Holland.

De afgelopen maanden is hard gewerkt om toe te werken naar het basis+ scenario voor 2023 e.v. Deze inzet zal ook worden gecontinueerd door de Raad van Toezicht en de directie zodat meer zicht ontstaat op een positieve financiële ontwikkeling wat onze exploitatie betreft.

Integriteitsbeleid

De NMZH beschikt over een integriteitsbeleid. Dit bestaat uit een door de Raad van Toezicht vastgesteld beleidsdocument waarin onze kernwaarden worden aangegeven en waarin beschreven wordt wat wij verstaan onder integriteit, wat het protocol is bij ongewenst gedrag of een vermoeden van een misstand en hoe we het beleid borgen, monitoren en evalueren.

Daarnaast omvat het een gedragscode die door medewerkers ondertekend wordt bij indiensttreding. In de gedragscode wordt beschreven wat de waarden en normen van de NMZH zijn en welk gedrag wij verwachten van medewerkers, zzp'ers, vrijwilligers en stagiairs. De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het vaststellen van het integriteitsbeleid. De directeur is verantwoordelijk voor het uitdragen van het beleid, het periodiek agenderen van het onderwerp

en het zorgdragen voor naleving en het beperken van kwetsbaarheid van werkprocessen

binnen de organisatie. Minimaal een keer per jaar wordt er met het team een integriteitsbijeenkomst georganiseerd waarbij cases behandeld worden of gesproken wordt over onderwerpen waar we in ons werk tegenaan lopen.

Meldpunt integriteit

Medewerkers kunnen in geval van problemen melding doen bij de vertrouwenspersoon van de NMZH. Bij meldingen die betrekking hebben op de directeur, een of meerdere leden van de raad van Toezicht kan anoniem melding worden gedaan bij de externe vertrouwenspersonen bij de landelijke samenwerking van NMF's. De vertrouwenspersoon adviseert de medewerker en biedt desgewenst ondersteuning om te komen tot een oplossing van het probleem. Wanneer het niet lukt om tot een oplossing te komen, kan de medewerker (met ondersteuning van de vertrouwenspersoon) een klacht indienen bij de klachtencommissie. Het protocol voor integriteitsmeldingen en klachten is opgenomen in het integriteitsbeleid dat iedere

medewerker bij indiensttreding ontvangt. Ook voor meldingen van buiten de organisatie

is een meldpunt ingericht. Iedereen die een misstand binnen de NMZH ziet of vermoedt, kan hiervan melding doen bij de vertrouwenspersoon van de NMZH, Karin Husmann. Deze meldingen worden

vertrouwelijk behandeld en indien nodig, wordt een onderzoek ingesteld.

Meldingen 2022

Er zijn in 2022 geen meldingen of klachten binnengekomen bij de vertrouwenspersoon van de NMZH, externe vertrouwenspersoon van de landelijke samenwerking van NMF's of bij de directeur.

Nationale Postcode Loterij

De Natuur en Milieufederaties mogen al 25 jaar lang rekenen op de steun van de Nationale Postcode Loterij. De vaste jaarlijkse bijdrage van 2,25 miljoen euro maakt het mogelijk dat wij ons samen met 1.200 lokale initiatieven kunnen blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies. De impact die we hiermee realiseren, was niet mogelijk geweest zonder deze hulp. Wij zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers dan ook enorm dankbaar voor hun bijdrage

Annie van de Pas, netwerkdirecteur van de Natuur en Milieufederaties: "De bijdrage van de Loterij is al 25 jaar een fundament voor de realisatie van vele mooie lokale projecten die wij in de 12 provincies kunnen realiseren en zorgt ook voor een belangrijke impuls voor landelijke projecten zoals Energietuinen en Plan Boom. Het is fantastisch dat we op deze manier in heel Nederland extra stappen kunnen zetten."

5.0 Financiële verantwoording

2022 is afgesloten met een negatief resultaat van € 15.149 en daarmee hebben we voor het zesde jaar op rij geen positief resultaat kunnen behalen. 2022 was helaas ook nog deels een jaar waarin de gevolgen en naweeën van de Covid19 pandemie voelbaar waren maar waar die gelukkig een stuk minder nadrukkelijk aanwezig waren. Weliswaar hebben we nog een beroep moeten doen op de laatste NOW ondersteuning maar de ontwikkeling van de organisatie laat wel een positief lichtpunt zien waarvan we hopen dat die doorzet in de komende jaren.

2022 was ook het jaar dat we het 50 jarig jubileum gevierd en de kosten hiervoor hebben we binnen de exploitatie kunnen opvangen. Zonder activiteit voor het jubileum was het resultaat mogelijk net positief geweest maar niet stilstaan bij zo'n mijlpaal was in de basis geen optie. De liquiditeit is nog steeds een groot punt van aandacht maar door scherp te sturen op de beschikbare liquiditeit zijn er dit jaar geen problemen geweest in het nakomen van onze verplichtingen. De resultaat ontwikkeling blijft voornamelijk de druk op de liquiditeit houden maar tot op heden lijkt dat niet tot grote problemen te leiden. De ondersteuning voor 2 jaar van de provincie helpt bij de doorontwikkeling en we hopen dat dit een springplank is naar een stabiele situatie. De acquisitieportefeuille is nog steeds goed gevuld, er zijn voldoende ideeën om uit te werken en we vertrouwen erop dat we die ook in 2023 te gelde kunnen maken zodat we uiteindelijk een positief beeld kunnen laten zien.

De positieve lijn die in 2022 zichtbaar was zet zich voorzichtig voort in 2023. De portefeuille met projecten in verschillende stadia van aanvraag is goed gevuld en het uitzicht voor het gehele jaar ziet er goed uit. Lastig te beïnvloeden blijft nog steeds de tijd die nodig is om van aanvraag tot project te komen. De overtuiging die wij hebben voor een project blijkt lastig over te brengen en door te dringen. Die blijft zorgelijk en lastig te beïnvloeden. De steun van de provincie is zeer welkom en we vertrouwen erop dat we hiermee in 2023 het laatste stuk van de springplank kunnen bewerkstelligen waarmee we weer verder kunnen en wat zorgt voor een solide basis voor de toekomst.

5.2 Financiële resultaten

De staat van baten en lasten over 2022 sluit met een tekort wat als volgt is opgebouwd:

Aan baten hebben wij ontvangen	€ 764.296
Aan de verschillende doelstellingen hebben wij besteed	€ 779.445
Hieruit resulteert een tekort van	€ (15.149)
Aan voordelige overige resultaten is behaald	€ 0
Tekort	€ (15.149)

De overige resultaten, zoals ook te lezen in de jaarrekening, zijn nihil. Bijzondere baten hebben zich niet voorgedaan in het boekjaar.

Als we nader inzoomen op de resultaten afgezet tegen de begroting dan ziet dat er als volgt uit:

	Realisatie 2022 €	Begroting 2022 €	Verskil ten opzichte van de begroting	
			Voordelig €	Nadelig €
BATEN				
Particulieren	4	1	3	
Loterijorganisaties	-	-		
Subsidies van Overheden	60	-	61	
Andere organisaties zonder winststreven	698	774		76
Overige baten	2	2		
Financiële baten en lasten	-	-		
	764	778		
LASTEN	779	748	54	
			57	115
				(57)
SALDO	(15)	30		58

Toelichting

Zoals hiervoor al aangehaald is het niet gelukt het jaar 2022 positief af te sluiten. Bij de start van 2022 lag er een acquisitie opgave van € 455.000 die hoger was dan bij de start van 2021. Met een grote inspanning van onze medewerkers is het uiteindelijk gelukt het grootste deel van de opgave te realiseren. Helaas net niet genoeg maar de effectiviteit stemt positief voor de toekomst. Voor het resterende deel konden we nog een laatste beroep doen op de NOW regeling. Die ondersteuning als ook scherp sturen op de kosten heeft uiteindelijk geleid tot het nu behaalde resultaat.

Baten

De baten vallen lager uit dan begroot maar dat heeft alles te maken met het feit dat we de hiervoor benodigde acquisitie niet hebben kunnen realiseren. Tegen het einde van 2022 zijn er nog een aantal nieuwe projecten gestart maar die brachten onvoldoende op in het lopende jaar om het dreigende tekort op te vangen. Weliswaar zorgen die voor een goede start van 2023 maar ook daar ligt nog een behoorlijke acquisitieopgave om de exploitatie van het jaar sluitend te krijgen.

Lasten

De totale lasten vallen hoger uit dan begroot echter is een verschil zichtbaar tussen de directe en indirecte kosten. De directe kosten, verbonden aan projecten, nemen toe mede doordat het project Groenste Familie nog steeds, zij het niet op volle kracht, doordraait. De indirecte kosten nemen af maar daar ligt met name de ontvangen NOW bijdragen aan ten grondslag wat zichtbaar is in lagere personele kosten. De overige indirecte kosten vallen in totaal iets hoger uit dan begroot.

5.3 Risicobeheersing

De Raad van Toezicht heeft het kader vastgesteld voor de risicobeheersing bij acquisitie en uitvoering. Doordat de organisatie geen provinciale boekjaarsubsidie meer heeft is er een toegenomen belang voor de eigen fondsenwerving en de ontwikkeling van producten en diensten. Het belang van een goede interne risicobeheersing is hierdoor toegenomen. Naast de primaire administratievoering is er extra aandacht voor de risico's bij het verkrijgen van middelen en acquisitie van projecten, de monitoring van de voortgang van projecten en de projectadministratie.

In de basis ligt er, bevestigd door een eerder uitgevoerde toezichtscan, een adequaat werkend bestuursmodel alsook een goed ingericht financieel technisch beleid en financieel management. Het risico zit vooral in het achterblijven van acquisities t.o.v. de begroting. Met opdrachtgevers zal de doorlooptijd van offerte tot opdrachtverlening constant bewaakt moeten worden en wanneer uitloop dreigt, zullen hierover afspraken dan wel aanvullende keuzes moeten worden gemaakt.

Tevens worden de doorlopende risico's middels managementrapportages inzichtelijk gemaakt en periodiek besproken met directie en Raad van Toezicht zodat de organisatie tijdig kan bijsturen indien de analyses daar aanleiding toe geven. Ook de Auditcommissie die als vaste adviescommissie is ingesteld door de Raad van Toezicht speelt een rol in de risicobeheersing.

De afgelopen jaren is gebleken dat het formaliseren en uitbetalingen van subsidieregelingen vaak een lange doorlooptijd hebben. Bij de POP3 regeling die de provincie Zuid-Holland uitvoert bleek de doorlooptijd op te lopen tot ruim 12 maanden en meer. Dit zorgt er voor dat de liquiditeitspositie continue onder druk staat. Al geruime tijd is het zo dat bij de reguliere projecten een voorschot van 75% in het voorstel wordt opgenomen om er voor te zorgen dat er geen dan wel een minimale voorfinanciering nodig is om het project uit te voeren Ook blijft het noodzakelijk dat er naast kortlopende projecten meerjarenprogramma's moeten worden ontwikkeld om de algehele financiële positie ook in de komende jaren verder te verbeteren. Het politieke klimaat in de provincie is daarbij helaas een beperkende factor.

In het afgelopen jaar zijn er indringende gesprekken gevoerd en diverse scenario's uitgewerkt voor de toekomst van de organisatie. Deze zijn ook uitgebreid in de auditcommissie en Raad van Toezicht besproken om ook daar feedback te krijgen en met z'n allen vast te stellen welke koers voor de NMZH de meeste kans heeft. Vanuit die gesprekken en analyses is de keuze gemaakt het jaar 2022 vol te benutten om een meerjarige ondersteuning van de provincie te krijgen. Dit heeft uiteindelijk geleid tot een 2 jarige ondersteuning door de provincie maar medio 2023 zal moeten blijken of dat voldoende is om de toekomst van de NMZH zeker te stellen.

5.4 Nationale Postcode Loterij

De bijdrage van de Postcode Loterij maakt in iedere provincie een verschil

Energietuinen is een van de projecten van de Natuur en Milieufederaties die mogelijk gemaakt wordt door de deelnemers van de Postcode Loterij.

Dankzij de ruim 3 miljoen deelnemers van de Nationale Postcode Loterij gaat er in 2022 ruim 361 miljoen euro naar 188 goede doelen die zich inzetten voor mens en natuur. De Natuur en Milieufederaties horen al sinds 1996 bij de goede doelen die op een bijdrage mogen rekenen. Ook het komend jaar ontvangen we opnieuw een bijdrage van 2,25 miljoen euro van de Postcode Loterij: een aanzienlijk bedrag waar wij ontzettend blij mee zijn.

Extra schenkingen

Naast deze jaarlijkse bijdrage hebben de Natuur en Milieufederaties samen met WNF Nederland, Natuurmonumenten, ARK natuurontwikkeling en LandschappenNL eind 2021 een extra schenking mogen ontvangen om [overstromingen in Limburg tegen te gaan](#). Dit project gaat binnenkort van start. We zijn ook partner van [CleanUpXL](#), een gezamenlijk gedragen en uitgevoerd project van de Waddenvereniging, Stichting De Noordzee, Stichting Duik de Noordzee Schoon, BDS Harlingen en Friendship Offshore om 800.000 kilo rotzooi uit de Noordzee te verwijderen. Begin 2021 heeft de Loterij financiering voor dit project toegekend.

De Natuur en Milieufederaties zijn de Postcode Loterij en alle deelnemers enorm dankbaar voor hun bijdrage. Met hun steun kunnen we ons blijven inzetten voor mooie en duurzame provincies.

5.5 Beleggingen

De organisatie heeft haar overvloedige geldmiddelen alleen geparkeerd op spaarrekeningen met een laag risico. Beleggen met hoger risico wordt niet acceptabel geacht.

5.6 Kosten en bestedingspercentage baten

De Natuur en Milieufederatie Zuid-Holland kent geen fondsenwervende activiteiten in de enge zin van het woord. Een deel van haar inkomsten verkrijgt zij als kansspelbegunstigde vanuit de Nationale Postcode loterij zoals hiervoor ook aangegeven. In strikte zin is een percentage voor kosten van fondsenwerving dan ook niet van toepassing maar De Provinciale Natuur en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de Toelichting op de bestedingen, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

5.7 Reserves en vermogen

Per 31 december bedroeg het eigen vermogen van de stichting € 129.040 wat volledig is opgenomen in een continuïteitsreserve zoals ook zichtbaar is gemaakt in de jaarrekening over het boekjaar 2022. Het beleid van de stichting met betrekking tot de omvang en functie van het vrij besteedbare vermogen is erop gericht om de continuïteit van de organisatie te waarborgen door middel van het opbouwen van een eigen vermogen ter hoogte van 1/2 jaar aan uitvoeringskosten. Begin 2022 is dit vastgesteld op een bedrag van € 218.000. Jaarlijks wordt hiertoe maximaal aan toegevoegd een bedrag dat overeenkomt met het resultaat uit de begroting. Door CBF is toegestaan dat hiervoor 1,5 jaar wordt gehanteerd en daarmee blijft de stichting ruim binnen de gestelde norm. Door de verliezen van de afgelopen jaren is de reservepositie sterk afgenomen. Deze trend moet doorbroken worden om discontinuïteit te voorkomen. We blijven daarbij onze inzet richten op acquisities en diensten die beter, en bij voorkeur structureel, bij gaan dragen aan het versterken van onze reservepositie in de komende jaren.

5.8 Doorkijk naar het jaar 2023

Het boekjaar 2023 borduurt voort op de ontwikkeling in 2022 en biedt wederom een behoorlijke uitdaging. De acquisitie opgave om de exploitatie compleet te maken ligt op € 330.000 en is daarmee fors lager dan de beginstand van 2022. De portefeuille met projecten in verschillende stadia van aanvraag is na uitwerken van de begroting stabiel gebleven waarbij projecten die zijn toegekend ook al weer zijn vervangen door nieuwe initiatieven. Per rapportdatum is nog € 175.000 binnen te halen en dat wordt haalbaar geacht. Ook het verdienmodel waarvoor de provincie ondersteuning biedt zal z'n beslag krijgen en de verwachting is dat hier ook een jaarlijkse geldstroom uit voort zal komen. In de loop van 2023 zal duidelijk worden hoe dat vorm krijgt.

Naast de nog binnen te halen projecten zijn de vaste waarden opgenomen in de begroting en kunnen we verder borduren op projecten die in 2022 zijn gestart.

De begroting voor 2023 sluit met een resultaat van nihil omdat in het huidige tijdsbeeld een positief resultaat begroten niet haalbaar is en ziet er in hoofdlijn als volgt uit:

Begroting 2023		€
Uitgaven		
<i>Projectkosten direct</i>		
Inhuur derden		29.000
Reis- en verblijfkosten		1.500
Voorlichting en presentatie		2.500
Overige kosten		16.500
		<u>48.500</u>
<i>Indirecte kosten</i>		
Personeelskosten (vaste dienst)		558.050
Reis- en verblijfkosten		2.500
Voorlichting en presentatie		9.000
Huisvestingskosten		66.500
Kantoorkosten		28.250
Bestuurskosten		1.000
Administratie- en advieskosten		40.500
Financieringskosten		900
		<u>696.700</u>
Totaal uitgaven		<u>745.200</u>
Inkomsten		
Donaties		-
Baten van subsidies van overheden		-
Baten van andere organisaties zonder winststreven		743.200
Overige baten		2.000
Rentebaten		0
Totaal Inkomsten		<u>745.200</u>
	Resultaat	-

6.0 Jaarrekening 2022

Balans per 31 december 2022
(na bestemming resultaat)

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Actief		
Vaste activa		
Materiële vaste activa:		
Benodigd voor de bedrijfsvoering	10.460	-
Vlottende activa		
Vorderingen en overlopende activa:		
Debiteuren	32.787	48.153
Overige vorderingen en overlopende activa	292.339	270.316
	325.126	318.469
Liquide middelen	63.441	163.609
	399.027	482.078
	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Passief		
Eigen vermogen		
Reserves:		
Continuïteitsreserve	129.040	144.189
	129.040	144.189
Schulden op korte termijn		
Leveranciers en handelskredieten	53.223	35.836
Belastingen en premies sociale verzekeringen	144.590	143.212
Overige schulden en overlopende passiva	72.174	158.841
	269.987	337.889
	399.027	482.078

Staat van Baten en Lasten

	Realisatie 2022 €	Begroot 2022 €	Realisatie 2021 €
BATEN			
Baten van particulieren	3.711	1.500	890
Baten van subsidies van overheden	60.561	-	101.790
Baten van andere organisaties zonder winststreven	697.874	774.000	613.528
Som van de geworven baten	762.146	775.500	716.208
Overige baten	2.150	2.000	3.852
Som van de baten	764.296	777.500	720.060
BESTEED AAN DOELSTELLINGEN			
Verkeer & Vervoer	13.095	12.558	7.654
Circulaire Economie	26.785	25.687	21.854
Duurzame Landbouw	121.730	116.741	216.050
Klimaat & Energie	188.971	181.226	222.138
Duurzame Haven	110.750	106.211	26.697
Natuur & Landschap	251.156	240.863	253.816
Water en kust	66.958	64.214	-
Totaal besteed aan doelstelling	779.445	747.500	748.209
Wervingskosten	-	-	-
Kosten van beheer en administratie *	-	-	-
Saldo voor financiële baten en lasten	(15.149)	30.000	(28.149)
Saldo financiële baten en lasten	-	-	-
Saldo van baten en lasten	(15.149)	30.000	(28.149)
<u>Bestemming</u>			
Continuïteitsreserve	(15.149)	30.000	(28.149)
	(15.149)	30.000	(28.149)

* De Natuur- en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek, die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor Kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De Kosten voor Beheer en Administratie worden inzichtelijk gemaakt in de bijlage Toelichting Lastenverdeling, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Kasstroomoverzicht

Het saldo van de geldmiddelen is in het jaar 2022 afgenomen met € 100.168. In 2021 was eveneens sprake van een afname groot € 106.687. In onderstaande analyse van de kasstromen wordt toegelicht hoe de mutatie tot stand is gekomen

	2022	2021
	€	€
Kasstroom uit operationele activiteiten:		
Tekort	(15.149)	(28.149)
Aanpassingen voor:		
Afschrijvingen	1.609	
Investerings	(12.069)	
Veranderingen in werkkapitaal:		
Mutatie vorderingen	(6.657)	(57.317)
Mutatie kortlopende schulden	(67.902)	(21.221)
	(74.559)	(78.538)
Kasstroom uit bedrijfsoperaties	(100.168)	(106.687)
Kasstroom uit operationele activiteiten	(100.168)	(106.687)
Netto kasstroom	(100.168)	(106.687)
Mutatie geldmiddelen	(100.168)	(106.687)

De afname in het boekjaar is het gevolg van het negatieve resultaat en inveseringen gecombineerd met de voorfinanciering van projecten en een afname van de vooruitontvangen bijdragen.

Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten

Algemeen

Doelstelling

De Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland, gevestigd te Den Haag, is opgericht op 18 augustus 1986 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken onder nummer 41129491.

Het doel van de stichting is: het behartigen van belangen met betrekking tot het beschermen, beheren, verbeteren en verrijken van het milieu, natuur en landschap in en rond de provincie Zuid-Holland, een en ander in de meest ruime zin.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

De waardering van activa en passiva en de bepaling van het overschot/tekort vinden plaats op basis van historische kosten. Tenzij bij het desbetreffende balanshoofd anders wordt vermeld, worden de activa en passiva opgenomen tegen nominale waarde.

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop zij betrekking hebben. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

De jaarrekening is opgesteld conform de verslaggevingsrichtlijnen, die gesteld worden aan Fondsenwervende instellingen (RJ 650).

Continuïteit

In 2022 liep de coronacrisis ten einde maar in de eerste periode van het jaar heeft de stichting nog steeds de gevolgen hiervan gevoeld. Net als in het jaar 2020 en 2021 heeft de stichting voor het 1e kwartaal 2022 nog een beroep moeten doen op de beschikbare NOW regelingen. Door deze steunmaatregel en een toch redelijk succesvolle acquisitie heeft de stichting andermaal haar verlies beperkt kunnen houden. Aangezien de stichting volledig afhankelijk is van eigen acquisitie blijft de inkomstenstroom onzeker waardoor ook druk blijft staan op de liquiditeit. Voor de korte termijn (komende 6 maanden) worden geen grote problemen voorzien maar voor de langere termijn blijven de liquiditeit en continuïteit afhankelijk van de acquisitie ontwikkelingen. Er is echter het volste vertrouwen, zeker gezien de recente ontwikkelingen na de provinciale staten verkiezingen, dat de continuïteit gewaarborgd blijft ook op langere termijn.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Materiële vaste activa

In de loop van het boekjaar aangeschafte materiële vaste activa worden in principe in het boekjaar geheel afgeschreven en als kosten aangemerkt. Slechts bij hoge uitzondering en substantialiteit wordt een investering als materieel vast actief opgenomen en derhalve afgeschreven over de geschatte levensduur.

Onderhanden werk/jaaroverschrijdende projecten:

Onderhanden werk wordt gewaardeerd op kostprijs verminderd met de op balansdatum reeds voorzienbare verliezen. De kostprijs omvat de directe loonkosten en overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend en overigens gebaseerd zijn op reeds in het boekjaar afgesloten contracten. De reeds ontvangen gelden worden op het onderhanden werk in mindering gebracht. Positieve resultaten worden in het jaar van definitieve afrekening genomen.

Voor (verwachte) negatieve resultaten wordt ultimo van het jaar een voorziening gevormd.

Vorderingen

De vorderingen worden opgenomen tegen nominale waarde onder aftrek van de noodzakelijk geachte voorzieningen voor het risico van oninbaarheid. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van beoordeling per vordering.

Te vorderen subsidies worden opgenomen tegen de nominale waarde van de toegekende beschikkingen van de diverse subsidie verstrekende organisaties.

Reserves

Het vermogen wordt onderverdeeld naar continuïteitsreserve, bestemmingsreserves en overige reserve.

Continuïteitsreserve

De continuïteitsreserve is gevormd voor dekking van risico's op korte termijn en om zeker vast te stellen dat de stichting ook in de toekomst aan haar verplichtingen kan voldoen. Voor de vorming hiervan worden de normen gesteld door Goede Doelen Nederland in acht genomen.

Bestemmingsreserves

Bestemmingsreserves zijn bedoeld om voor specifieke doelen middelen af te zonderen van de overige reserves. Bij de in te zetten reserves zal telkenmale doel en omvang worden toegelicht.

Overige reserve

De overige reserve wordt opgebouwd uit bedragen die over zijn nadat op grond van de uitgangspunten mutaties op de andere reserves hebben plaatsgevonden.

Verbonden partijen

Met Stichting CO2 Bank-Zuid-Holland bestaat op dit moment een bestuurlijke eenheid. Omdat de stichting echter nog geen activiteiten heeft ontplooid wordt hiervan niets opgenomen in de jaarstukken.

Grondslagen voor de bepaling van het resultaat

Baten van particulieren

Onder deze categorie worden gelden verantwoord, die door de gever vrijwillig zijn afgestaan en geen (evenredige) tegenprestatie vormen voor geleverde goederen en/of diensten.

Baten van subsidies van overheden

Subsidies van overheden worden als bate verantwoord zodra er redelijke zekerheid bestaat dat zij zullen worden ontvangen en dat de organisatie zal voldoen aan de daaraan verbonden voorwaarden. Ontvangen voorschotten waar in het boekjaar nog geen lasten tegenover staan worden als vooruit ontvangen bedragen onder de kortlopende schulden opgenomen.

Baten van andere organisaties zonder winststreven

De toegezegde bijdragen van andere organisaties worden verantwoord op basis van de netto toezegging verminderd met de gemaakte verwervingskosten. Onder deze categorie worden ook de indirect verkregen gelden van de Nationale PostcodeLoterij verantwoord daar deze via de koepelorganisatie van de NMF's worden doorverdeeld en dus niet rechtstreeks worden ontvangen.

Beleggingen

Ontvangen middelen worden niet aangewend voor belegging in effecten, zoals aandelen en obligaties.

Bestedingen

Onder de bestedingen worden, per doelstelling, de directe projectkosten en het aandeel in de uitvoeringskosten verantwoord.

De directe projectkosten zijn de kosten welke direct en specifiek zijn toe te rekenen aan een project. Onder de uitvoeringskosten worden de kosten verantwoord van de eigen organisatie (kosten van bestuur, beheer en uitvoering). Deze kosten worden op basis van bestede directe project-uren verdeeld naar de doelstellingen.

Beheer en administratie

De Provinciale Natuur en Milieufederaties hanteren voor het inzichtelijk maken van deze kosten een uniforme systematiek die gebaseerd is op de aanbeveling Toepassing van Richtlijn 650 voor kosten Beheer en Administratie van de Vereniging Fondsenwervende Instellingen (VFI). De kosten voor beheer en administratie worden inzichtelijk gemaakt in de Toelichting op de bestedingen, maar worden in de staat van baten en lasten volledig toegerekend aan de doelstellingen.

Fiscale positie

Belastingen

De stichting is met ingang van 1 september 2014 voor een deel van haar activiteiten omzetbelastingplichtig doch blijft vrijgesteld van vennootschapsbelasting.

Toelichting op de onderscheiden posten van de balans

Actief

Materiële vaste activa

Benodigd voor de bedrijfsvoering

Het verloop van deze post in 2022 is als volgt:

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
Stand per 1 januari	-	-
Investerings	12.069	-
	12.069	-
Afschrijvingen	1.609	-
Stand per 31 december	10.460	-

Vorderingen

Debiteuren:

Debiteuren	32.787	48.153
------------	--------	--------

Overige vorderingen en overlopende activa:

Te vorderen bijdragen De Natuur en Milieufederaties	31.575	60.150
Vooruitbetaalde bedragen	9.207	15.478
Afrekening bijdrage NOW regeling	12.894	10.949
Nog te ontvangen projectbijdragen	86.380	82.526
Nog te ontvangen subsidies	145.352	96.074
Overige vorderingen	6.931	5.139
	292.339	270.316

De looptijd van deze vorderingen bedraagt een periode < 1 jaar.

Liquide middelen

ING bank rekening-courant
 Triodos bank, rekening courant
 ING bank spaarrekening

31-12-2022	31-12-2021
€	€
6.479	29.381
53.550	130.816
3.412	3.412
63.441	163.609

Voor een bedrag van € 3.355 staan de liquide middelen niet ter vrije beschikking van de stichting. Dit in verband met een verstrekte bankgarantie door ING bank in verband met huurverplichtingen van het pand ad € 3.355.

Eigen vermogenReservesContinuïteitsreserve

Het verloop van deze post is als volgt:

	2022	2021
	€	€
Stand per 1 januari	144.189	172.338
Resultaatbestemming	(15.149)	(28.149)
Stand per 31 december	129.040	144.189

Het beleid van de stichting met betrekking tot de omvang en functie van het vrij besteedbare vermogen is er op gericht om de continuïteit van de organisatie te waarborgen door middel van het opbouwen van een eigen vermogen ter hoogte van 1/2 jaar aan uitvoeringskosten. Begin 2022 is dit vastgesteld op een bedrag van € 218.000. Jaarlijks wordt hiertoe maximaal aan toegevoegd een bedrag dat overeenkomt met het resultaat uit de begroting.

	31-12-2022	31-12-2021
	€	€
<u>Leveranciers en handelskredieten:</u>		
Crediteuren	53.223	35.836

Belastingen en premies sociale verzekeringen:

Saldo BTW af te dragen ultimo boekjaar	13.825	18.052
Afdracht loonheffingen en sociale lasten	130.765	125.160
	144.590	143.212

Overige schulden en overlopende passiva:

Vakantiegeldverplichting	17.249	21.176
Vakantiedagenverplichting	17.182	9.430
Te betalen accountants- en administratiekosten	11.750	11.000
Vooruit ontvangen subsidies en bijdragen	18.909	102.126
Te betalen personeelskosten	4.120	6.711
Nog te betalen projectkosten	-	8.026
Overige schulden	2.964	372
	72.174	158.841

Niet uit de balans blijvende verplichtingen

Op 20 februari 2019 is er een huurcontract afgesloten voor de duur van 5 jaar voor de huur van een kantoorpand aan de Raamweg 1a te Den Haag. Onder specifieke omstandigheden is de overeenkomst tussentijds te beëindigen. De jaarlijkse huur voor deze lokatie bedraagt € 36.000.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

	Realisatie 2022 €	Begroot 2022 €	Realisatie 2021 €
BATEN			
<u>Baten van particulieren</u>			
Donaties	3.711	1.500	890
	3.711	1.500	890
<u>Baten van subsidies van overheden</u>			
<i>Tijdelijke subsidies:</i>			
Provincie Zuid-Holland, POP 3 regelingen	35.568	-	101.790
Ministerie van Economische Zaken	12.497	-	-
Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat	12.497	-	-
	60.561	-	101.790
<u>Baten van andere organisaties zonder winststreven</u>			
St. De Natuur en Milieufederaties	236.759	221.000	263.010
Overige activiteiten	461.115	553.000	350.518
	697.874	774.000	613.528
Som van geworven baten	762.146	775.500	716.208
Overige baten			
Overige baten	2.150	2.000	3.852
Financiële baten en lasten			
Rentebaten	-	-	-

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

BESTEDINGEN

	Realisatie 2022 €	Begroting 2022 €	Realisatie 2021 €
<u>Directe projectkosten (cf lastenverdeling per project)</u>			
Personeelskosten	459.925	-	486.099
Inhuur derden *1	42.382	-	22.414
Reis- en verblijfkosten	604	1.500	550
Voorlichting en presentatie	19.701	1.500	77.562
Overige kosten	45.544	24.250	15.849
Totaal Projectkosten	568.156	27.250	602.474
Gemiddeld aantal personeelsleden (in fte's)	6,16		6,82

*1 de kosten voor inhuur derden betreffen niet alleen een vergoeding voor de geleverde diensten maar ook voor de door derden in rekening gebrachte BTW van 21% die door de Natuur- en Milieufederatie niet altijd in vooraf trek kan worden genomen.

Toelichting op de onderscheiden posten van de Staat van baten en lasten

Lastenverdeling per project

	Projecten							Totaal Projecten	Beheer & Administratie	Realisatie 2022	Begroting 2022	Realisatie 2021
	Verkeer & vervoer	Circulaire economie	Duurzame landbouw	Klimaat & energie	Duurzame Haven	Natuur & landschap	Natuurlijk kapitaal					
	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€
<u>Directe projectkosten</u>												
Personeelskosten	9.296	19.082	70.959	133.924	61.895	137.377	27.392	459.925	38.671	498.596	554.100	492.131
Inhuur derden		-	1.064		19.215	1.230	20.873	42.382	-	42.382	-	22.414
Reis- en verblijfkosten	-	-	455		-	149	-	604	-	604	1.500	550
Voorlichting en presentatie			15.248		-	4.453	-	19.701	-	19.701	1.500	77.562
Overige kosten	-	-	710	-	-	42.359	2.475	45.544	-	45.544	24.250	15.849
Totaal directe projectkosten	9.296	19.082	88.436	133.924	81.110	185.568	50.740	568.156	38.671	606.827	581.350	608.506
<u>Indirecte kosten</u>												
Reis- en verblijfkosten	47	94	377	685	323	685	145	2.356	1.198	3.554	2.500	2.581
Huisvestingskosten	718	1.437	5.753	10.457	4.939	10.460	2.213	35.977	18.298	54.275	53.800	49.640
Kantoorkosten	466	933	3.736	6.791	3.207	6.793	1.437	23.363	11.883	35.246	43.250	44.303
Bestuurskosten								-	1.454	1.454	2.000	1.171
Voorlichting en presentatie	350	701	2.806	5.101	2.409	5.102	1.080	17.549	8.926	26.475	25.750	6.872
Administratie- en advieskosten								-	47.876	47.876	38.000	34.073
Afschrijvingen								-	1.609	1.609	-	-
Financieringskosten								2.129	2.129	2.129	850	1.063
Totaal indirecte kosten	1.581	3.165	12.672	23.034	10.878	23.040	4.875	79.245	93.373	172.618	166.150	139.703
Totaal Projectkosten	10.877	22.247	101.108	156.958	91.988	208.608	55.615	647.401	132.044	779.445	747.500	748.209
<u>Verdeling Beheer & Administratie</u>	1,68%	3,44%	15,62%	24,24%	14,21%	32,22%	8,59%	100,00%				
Toerekening	2.218	4.538	20.622	32.013	18.762	42.548	11.343	132.044	(132.044)	-		
Totale kosten	13.095	26.785	121.730	188.971	110.750	251.156	66.958	779.445	-	779.445	747.500	748.209

Kostentoerekening

De personeelskosten worden aan de doelstellingen toegerekend op basis van de urenregistratie van de medewerkers.

Kengetallen

	2022	2021
% kosten eigen fondsenwerving ten opzichte van baten uit eigen fondsenwerving	-	-
% besteed aan de doelstellingen ten opzichte van totale lasten (voor verdeling Beheer & Administratie)	83,1%	90,7%
% kosten Beheer & Administratie (voor verdeling) ten opzichte van de totale kosten	16,9%	9,3%

NMZH streeft naar maximaal 20% aan kosten Beheer & Administratie. Het percentage kosten Beheer & Administratie is dit jaar hoger vanwege een lager bedrag aan compensatie voor de Covid 19 pandemie.

Specificatie van de Uitvoeringskosten volgens categoriale indeling (indirecte kosten)

	Realisatie 2022 €	Begroot 2022 €	Realisatie 2021 €		Realisatie 2022 €	Begroot 2022 €	Realisatie 2021 €
<u>Salarissen</u>				<u>Huisvestingskosten</u>			
Salariskosten	386.688	389.600	430.688	Huur gebouwen	38.148	37.300	36.516
Vakantiedagenverplichting	7.752	-	6.418	Servicekosten	401	500	413
Compensatie NOW regeling	(39.377)	-	(100.922)	Energiekosten	7.009	6.750	2.990
Ontvangen ziekengeld	-	-	-	Schoonmaakkosten	7.339	7.500	6.815
	<u>355.063</u>	<u>389.600</u>	<u>336.184</u>	Overige huisvestingskosten	1.378	1.750	2.906
					<u>54.275</u>	<u>53.800</u>	<u>49.640</u>
<u>Sociale lasten</u>				<u>Kantoorkosten</u>			
Sociale lasten werkgever	57.139	67.500	68.942	Automatiseringskosten	20.783	26.000	29.501
Premie ziekengeldverzekering	31.309	33.000	25.569	Kantinekosten	729	500	184
	<u>88.448</u>	<u>100.500</u>	<u>94.511</u>	Kantoorbenodigdheden	425	500	238
				Telefoonkosten	5.509	6.500	5.783
<u>Pensioenlasten</u>	<u>36.618</u>	<u>39.500</u>	<u>40.690</u>	Kopieer-, druk-, en reproductiekosten	2.414	3.500	3.141
				Contributies en vakliteratuur	3.148	3.500	3.117
<u>Overige personeelskosten</u>				Portokosten	134	500	369
Overige personeelskosten	5.319	2.000	3.447	Verzekeringen	2.104	2.250	1.970
Werving & Selectie	98	-	85		<u>35.246</u>	<u>43.250</u>	<u>44.303</u>
Deskundigheidsbevordering	393	10.000	7.979				
Reiskosten woon-werk	10.022	11.500	8.388	<u>Bestuurskosten</u>	<u>1.454</u>	<u>2.000</u>	<u>1.171</u>
Ingehuurd personeel	1.500	-	-				
Arbokosten	1.135	1.000	847	<u>Voorlichting en presentatie</u>			
	<u>18.467</u>	<u>24.500</u>	<u>20.746</u>	Jaarverslag en beleidsplan	657	-	-
				Jubileum	17.616	20.000	-
Totaal Personeelskosten	<u>498.596</u>	<u>554.100</u>	<u>492.131</u>	Bijeenkomsten achterban	1.678	750	924
Toegerekende personeelskosten aan Projecten	<u>(459.925)</u>	<u>-</u>	<u>(486.099)</u>	Website	6.524	5.000	5.948
					<u>26.475</u>	<u>25.750</u>	<u>6.872</u>
Totaal Personeelskosten indirect	<u>38.671</u>	<u>554.100</u>	<u>6.032</u>	<u>Administratie- en advieskosten</u>			
				Accountants- en advieskosten	12.363	10.000	6.972
<u>Reis- en verblijfkosten</u>				Kosten (juridisch) advies	3.222	1.000	788
Kilometervergoedingen	2.911	1.500	2.133	Administratiekosten	32.291	27.000	26.313
Verblijf- en representatiekosten	643	1.000	448		<u>47.876</u>	<u>38.000</u>	<u>34.073</u>
	<u>3.554</u>	<u>2.500</u>	<u>2.581</u>	<u>Afschrijvingen</u>			
				Afschrijving vaste activa	1.609	-	-
					<u>1.609</u>	<u>-</u>	<u>-</u>
				<u>Financieringskosten</u>			
				Bankkosten en rentelasten	2.129	850	1.063
					<u>2.129</u>	<u>850</u>	<u>1.063</u>
				Totaal indirecte kosten	<u>171.009</u>	<u>166.150</u>	<u>139.703</u>
				Totaal Uitvoeringskosten	<u>211.289</u>	<u>720.250</u>	<u>145.735</u>

Bezoldiging directie en Raad van Toezicht

De Raad van toezicht heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het bezoldigingsbeleid wordt periodiek geactualiseerd. De laatste evaluatie was in december 2022. Bij de bepaling van het bezoldigingsbeleid en de vaststelling van de beloning wordt voor het salaris van directie aangesloten bij de raam-cao Bos en Natuur, ondernemingsdeel De Landschappen voor zover passend binnen de door Goede Doelen Nederland vastgelde normen voor directeuren van goede doelen organisaties. Op basis van deze normen heeft de Raad van Toezicht de functiezwaarte bepaald op 345 punten en de functie ingedeeld in categorie F. Voor de overige componenten heeft de stichting een eigen regeling.

De bezoldiging van directie is als volgt:

Naam	A.P. Ouwehand		
Functie	Directeur		
Dienstverband			
Aard	onbepaalde tijd		
uren (voltijds werkweek)	37		
Parttime percentage	100,00%		
Periode	01-01 t/m 31-12		
Bezoldiging			
jaarinkomen			
Bruto salaris	87.404		
Vakantiegeld	6.912		
Eindejaarsuitkering	nvt		
Variabel jaarinkomen	nvt		
Totaal jaarinkomen			94.316
overige lasten en vergoedingen			
Belastbare vergoedingen	nvt		
Pensioenlasten	18.237		
Overige beloningen op termijn	nvt		
Uitkeringen beëindiging dienstverband	nvt		
Totaal overige lasten en vergoedingen			18.237
Totaal bezoldiging 2022			112.553
Totaal bezoldiging 2021			109.746

De bezoldiging van de leden van de Raad van Toezicht is als volgt:

Naam	Functie	Duur dienst verband	Omvang dienst verband	Beloning	Door werkgever betaalde SV premies	Belastbare kosten vergoedingen	Voorzieningen betaalbaar op termijn	Beëindigingsuitkeringen	Jaar beëindiging	Motivering
C.M. Enthoven	voorzitter	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
L.E. van der Sar	lid	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
P. Hordijk	lid en auditcommissie	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
K.C.E. Husmann	lid en vertrouwenspersoon	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t
R. Klei	vice voorzitter en voorzitter auditcommissie	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t	n.v.t

Overige toelichtingen en ondertekening van de jaarrekening

Ondertekening van het jaarbericht 2022.

Den Haag, 30 juni 2023,

Bestuur

A.P. Ouwehand

Overige gegevens

Statutaire regeling betreffende de bestemming van het resultaat

Conform artikel 14 lid 7 van de statuten wordt bij liquidatie van de stichting door het bestuur de bestemming van een eventueel batig saldo bepaald, welke bestemming zoveel mogelijk overeenkomt met het doel van de stichting. Voor het overige zijn geen bepalingen omtrent resultaatbestemming in de statuten opgenomen.

Resultaatbestemming 2021

De jaarrekening 2021 is vastgesteld in de vergadering van de Raad van Toezicht gehouden op 12 oktober 2022. De Raad van Toezicht heeft de resultaatbestemming vastgelegd conform het daartoe gedane voorstel.

Voorstel resultaatbestemming 2022

Door de directie wordt voorgesteld aan het behaalde resultaat de volgende bestemming te geven:

-	onttrekking aan de continuïteitsreserve	€ -15.149
---	---	--------------

Bovengenoemd voorstel is als zodanig in de jaarrekening verwerkt.

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van de Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland

Maarsbergseweg 20
 3956 KW Leersum
 Postbus 1
 3956 ZR Leersum

T (0343) 41 59 40
 leersum@vanreeacc.nl
 www.vanreeacc.nl
 KvK nr. 09068872

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2022

Ons oordeel

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening van Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland per 31 december 2022 en van het resultaat over 2022 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2022;
2. de staat van baten en lasten over 2022; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Natuur- en Milieufederatie Zuid-Holland zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Het jaarverslag omvat andere informatie, naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.
- zonder winststreven is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 650 Fondsenwervende organisaties. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel. Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en ethische voorschriften, de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie

vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Leersum, 19 juli 2023

Van Ree Accountants

Ondertekend door J.K.J. (Carlo) van Egdrom MSc RA
op 19-07-2023 14:23 vanaf IP x.x.x.52
J.K.J. (Carlo) van Egdrom MSc
Registeraccountant

